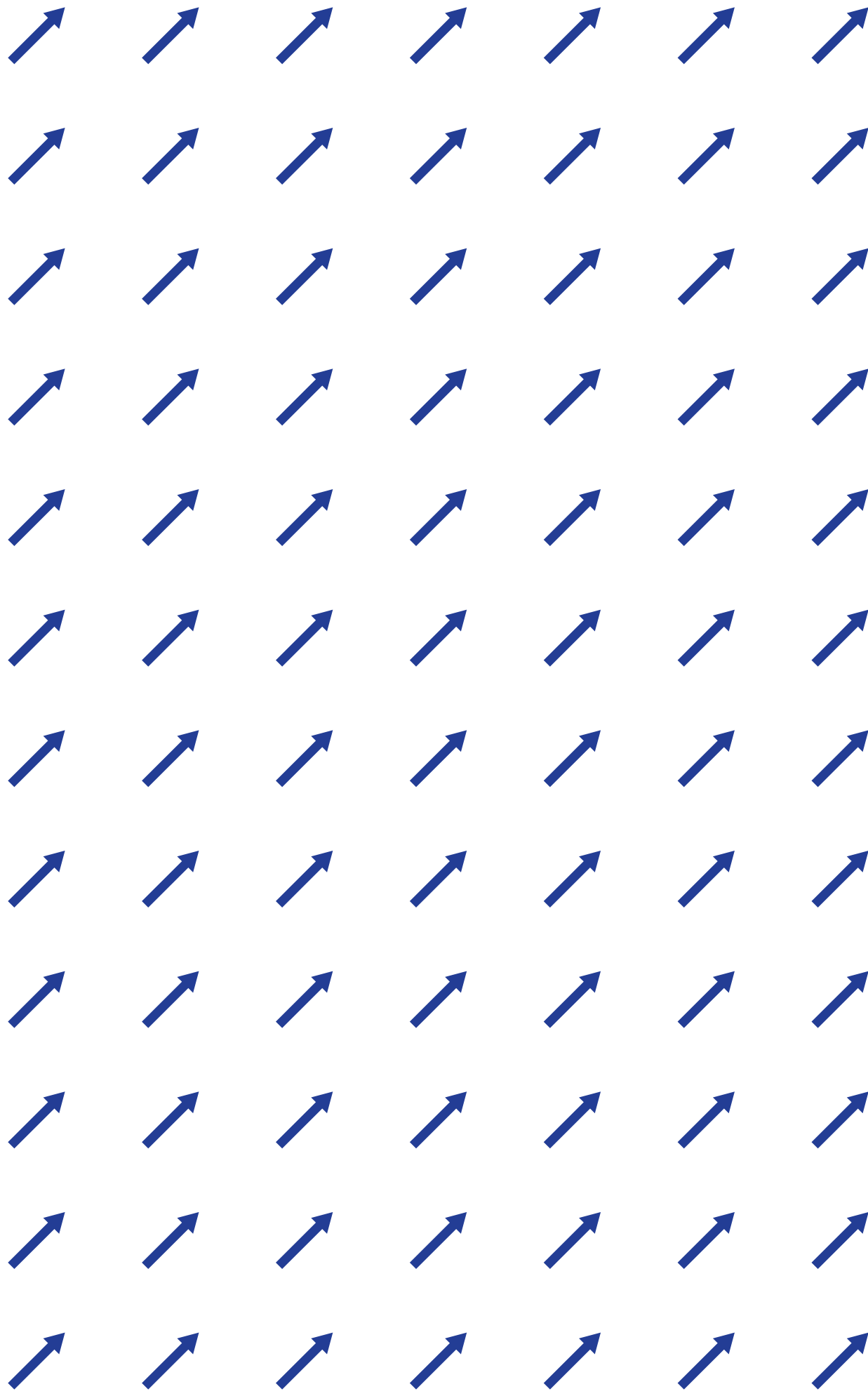

ЛГБТИ КОРИСНИЦИ НА ДРОГА СЕКСУАЛНИ РАБОТНИЦИ/ЧКИ ЛУЃЕ ШТО ЖИВЕАТ СО ХИВ

Годишен извештај

2016

С Е К С У А Л Н И И

З Д Р А В С Т В Е Н И

П Р А В А Н А

М А Р Г И Н А Л И З И Р А Н И Т Е

З А Е Д Н И Ц И

Коалиција

С Е К С У А Л Н И И З Д Р А В С Т В Е Н И П Р А В А
НА МАРГИНАЛИЗИРАНИТЕ ЗАЕДНИЦИ

Скопје

2017

СОДРЖИНА

I. Преглед на политиките за ХИВ и прекршувањето на човековите права на луѓето што живеат со ХИВ	13
1. Македонија пред закана од нови ХИВ-инфекции поради кретењето на буџетот за 2017 година	14
2. Не се спроведоа активностите за ХИВ наменети за здруженијата планирани во Програмата за заштита на населението од ХИВ/СИДА од 2016 година и неоправдано беше скратен буџетот за тековната година	18
3. Нетранспарентно донесување Програма за заштита на населението од ХИВ/СИДА од 2017 година со скратен буџет за активностите на здруженијата	20
4. Република Македонија сè уште нема подготвено и усвоено Национална стратегија за ХИВ за периодот 2017–2021 година	23
5. Флагрантно кршење на човековите права на лице со ХИВ во јавно-здравствена институција	24
6. Сензационалистичко и неточно медиумско известување и ширење паника за наводно „пренесување ХИВ преку портокали“	29
7. Позитивен тренд на медиумско известување за состојбата со ХИВ во земјата	31
8. Во предизборниот период, 13 политички партии се обврзаа да обезбедат одржливост на програмите за ХИВ по прекилот на меѓународната финансиска поддршка во 2017 година	34
9. Иницирање регионална соработка за одржување и унапредување на програмите за ХИВ помеѓу владини и невладини претставници од 8 земји од Југоисточна Европа	36
10. Иницијатива за изработка на локални стратегии за ХИВ во четири градови низ Македонија	38
II. Преглед на состојбите со прекршување на правата на луѓето што употребуваат дроги и измените за легализација на конопот за медицинска употреба	41
1. Нетранспарентни и нецелисходни измени на Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции со цел легализација на конопот за медицинска употреба	42
2. Донесувањето на законските измени за легализација на коноп за медицинска употреба придонесе за зголемување на бројот на жртви во војната против дрогите, рекреативни уживатели на коноп	47
3. Повреда на правото на лекување и загрозување на правото на живот на луѓето што употребуваат дроги и излегуваат од затвор	50
4. Непостоење програма за лекување деца што употребуваат дроги - повреда на правото за лекување и правото на живот	54

СЕСКУАЛНИ И ЗДРАВСТВЕНИ ПРАВА НА МАРГИНАЛИЗИРАНИТЕ ЗАЕДНИЦИ

5. Прекршување на одредбите од Упатството за пристап до лекар во затворските институции 58
6. Дискриминација на луѓето што употребуваат дроги во работните односи 61
7. Арбитарно земање и зачувување на ДНК на лица што употребуваат дроги 63
8. Списание „Дроги – политики и практики“ 65

III. Преглед на состојбата со правата на сексуалните работници 67

1. Сексуалните работници се жртви на насилство и прекршување на правата од страна на полицијата 68
2. Арбитарна пресуда на Апелациониот суд Скопје во случајот „Улична проституција“ 71
3. Сексуалните работници повторно побараа заштита од насилство и признавање на работничките права 75
4. Зајакнување на капацитетите на здравствените и социјалните работници за давање услуги, третман и поддршка на сексуалните работници/-чки 77
5. „Доброволна сексуална работа“ - Истражување на СТАР-СТАР спроведено помеѓу сексуални работници 80
6. „Од нас за нас“ и „S-Work“ 81

IV. Состојбата со правата на ЛГБТИ-заедницата. Преглед на состојбите, политиките и практиката на механизмите за заштита од хомофобија и трансфобија 83

1. Неказливост на насилството мотивирано од омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет 84
2. Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги укажа на ширење хомофобија во емисијата „Миленко Неделковски Шоу“ и на телевизијата „Канал 5“ 87
3. Продолжува трендот на медиумско оцрнување ЛГБТ-активисти 91
4. Прекршување на правата на транс-луѓето во Република Македонија 95
5. Комисијата за заштита од дискриминација утврди дискриминација врз транс-лице во пристапот кон добра и услуги и надоместок на штета 100
6. Новата Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2016–2020 година ги споменува сексуалната ориентација и родовиот идентитет за разлика од Законот за спречување и заштита од дискриминација 102
7. Формирани локални координативни тела за заштита од дискриминација во Општина Куманово, Штип и Струмица 104

8. Зголемување на поддршката на Народниот правобранител за промоција и заштита на правата на ЛГБТИ-лицата	106
9. ЛГБТИ-прашања во изборните програми на политичките партии во Република Македонија	107
10. ЛГБТ-активизам на локално ниво	110
11. Стручните училишни служби започнаа процес на едукација за справување со хомофобично и трансфобично вознемирување и насилство во училиштата	113
12. ЛГБТИ-заедницата како дел од Шарената револуција	115
13. Одржан филмски фестивал посветен на сексуалноста и родот во алтернативниот филм и видео во поранешна Југославија	117
14. Одржан четврти по ред Викенд на гордоста во Скопје	119
V. АНЕКСИ	123
15. Маргинализираните заедници во извештаите на Европската комисија, Европската комисија против расизмот и нетолеранцијата и Комитетот за економски, социјални и културни права на Обединетите нации	124
16. Имплементација на Законот за заштитата на правата на пациентите и функционалност на механизмите предвидени со законот како предуслов за заштита на здравствените права на маргинализираните заедници	128

КРАТЕНКИ

БПП	Бесплатна правна помош
Глобален фонд	Глобалниот фонд за борба против СИДА, туберкулоза и маларија
ДЗСИ	Државен здравствен и санитарен инспекторат
ДОМ	Демократска обнова на Македонија
ДСТ	Доброволно советување и тестирање за ХИВ
ЕКРИ	Европска комисија против расизам и нетолеранција
ЕСЧП	Европски суд за човекови права
Заедно посилни	Здружението за поддршка на луѓето што живеат со ХИВ „Заедно посилни“
ЈЗУ	Јавна здравствена установа
ЈЗУ УК ТОАРИЛУЦ	Универзитетска клиника за трауматологија, ортопедски болести, анестезија, реанимација, интензивно лекување и ургентен центар во Скопје
КЗ	Кривичен закон на Република Македонија
КЗД	Комисија за заштита од дискриминација на Република Македонија
Коалиција/Коалиција СЗПМЗ	Коалиција Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници
КПД	Казнено-поправен дом
ЛГБТИ	Лезбејки, геј, бисексуалци, транс и интерсексуалци

ЛДП	Либерално демократска партија на Македонија
ЛИД	Лица што инјектираат дроги
ЛП	Либерална партија на Македонија
МСМ	Мажи што имаат секс со мажи
НКМ	Национален координативен механизам
ОЈО	Основно јавно обвинителство
ОСЛ	Овластено службено лице
Платформа за ХИВ	Платформа за одржливост на сервисите за превенција и поддршка за ХИВ
СДСМ	Социјалдемократски сојуз на Македонија
СПИ	Сексуално преносливи инфекции
СР	Сексуални работници
СТАР-СТАР	Граѓанската иницијатива за заштита, промоција и унапредување на правата на сексуалните работници „СТАР-СТАР“
ТХЦ	Тетрахидроканабинол (психоактивна супстанција во конопот)
ХЕРА	Асоцијација за здравствена едукација и истражување
ХОПС	Опции за здрав живот Скопје
ХЦВ	Хепатит Ц
ЦБД	Канабидол (состојка во конопот што има широка медицинска употреба)
ЦСР	Центар за социјални работи

Резиме

Во текот на 2016 година, Коалицијата СЗПМЗ не бележи напредок во однос на подобрувањето на состојбите со сексуалните и здравствените права на маргинализираните заедници, вклучително и заштитата од дискриминација и насилство. Со оглед на тоа што во 2016 година се организираа парламентарни избори и земјата се наоѓаше во политичка криза, можностите за застапување за подобрување на почитувањето на човековите права на маргинализираните заедници пред институциите речиси и да не постоеја. Повеќето од активностите на граѓанските организации беа фокусирани на застапување на локално ниво, јакнење на капацитетите на локалните самоуправи, други надлежни институции и самите заедници, застапување кон политичките партии во предизборниот период, активности за зголемување на свеста за правата на маргинализираните заедници и, секако, давање директни услуги и сервиси на маргинализираните заедници.

Во однос на политиките за ХИВ, она што, за жал, ја обележа 2016 година беше кротењето на буџетот за ХИВ и тоа за 2017 година, кога беше најавено заминувањето на Глобалниот фонд од Македонија, како најголем донатор на програмата за ХИВ. И покрај обврските што ги презеде Владата за обезбедување финансиска одржливост на активностите од програмата за ХИВ (превенција и третман) по заминувањето на Глобалниот фонд, наместо зголемување на буџетот, тој беше скратен за 59% од неопходниот буџет за следната година согласно процената. Граѓанските организации што спроведуваат активности за превенција од ХИВ ги искористија сите механизми што им беа на располагање за да спречат донесување буџет за ХИВ што ќе значи прекинување на финансирањето на превенцијата од ХИВ и ограничени средства за третман, меѓутоа, сепак, Министерството за здравство и Владата на Република Македонија одлучија да не ги почитуваат обврските што ги презеле. Доколку не се промени ваквото неодговорно и арбитарно однесување на институциите при донесување исклучително важни одлуки за животот и здравјето на граѓаните, тоа може да доведе до пораст на бројот на ХИВ-инфекции и, притоа, непостоење соодветни

сервиси за откривање на случаите, ниту, пак, соодветни средства за третман.

Во текот на 2016 година беа донесени и промени на Законот за контрола на дроги и психотропни супстанции со цел да се легализира конопот за медицинска употреба. Измените беа донесени на нетранспарентен начин, без можност за вклучување на пошироката јавност, ниту, пак, на граѓанскиот сектор и експертите од областа. Па така, наместо закон што ќе овозможи достапен и квалитетен коноп и производи од коноп за медицинска употреба за сите пациенти на кои им се потребни, со законските решенија само се фаворизираат финансиски моќните правни лица на кои им се овозможува контрола на пазарот со овој лек и не се дозволува граѓаните што имаат потреба сами да го подготвуваат овој лек. Како последица од измените на законот, цените на повеќето видови масла од коноп што излегоа на пазарот се превисоки, така што граѓаните што имаат потреба од овој лек ќе бидат принудени и натаму да го набавуваат на црниот пазар.

Во однос на заштитата на правата на сексуалните работници, 2016 година беше обележана со арбитрарна пресуда на Апелациониот суд Скопје, кој ја укина првостепената пресуда на Основниот суд Скопје II Скопје, со која делумно го усвои тужбеното барање на сексуалните работнички, жртви на акцијата „Улична проституција“, и ги задолжи МВР и Основниот суд Скопје I Скопје да ја надоместат настанатата нематеријална штета, сторена при повреда на правата преку понижувачко однесување од страна на МВР употреба на присила за да дадат крв за анализа и приведување со цел да се направи обид за да се обезбедат докази за постоење кривично дело. Од образложението на пресудата јасно е дека Апелациониот суд Скопје не успеал да утврди повреда на правата на сексуалните работници, дури и онаму каде што повредите се очигледни (понижувачко однесување, присилно тестирање за ХИВ и за ХЦВ, приведување со цел да се обезбедат докази за евентуално сторено кривично дело, осудување поради апстрактно пренесување заразни болести, без притоа да постои оштетен, издавање податоци за здравствената состојба на сексуалните работници). Поминаа девет години од акцијата „Улична

проституција", а сексуалните работници сè уште не можат да добијат соодветна заштита и казнување на прекршителите на нивните права.

Што се однесува до унапредувањето на правата на ЛГБТИ-луѓето, како најголем напредок може да се смета донесувањето Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2016–2020 што ги содржи сексуалната ориентација и родовиот идентитет, за разлика од Законот за спречување и заштита од дискриминација, кој сè уште не ги содржи овие основи на дискриминација. На локално ниво, општините Куманово, Струмица и Штип усвоија одлуки за формирање локални координативни тела за заштита од дискриминација, вклучително и дискриминација кон ЛГБТ. Она што остана непроменето е неказнувањето на сторителите на хомофобично и трансфобично насилство (напади на ЛГБТИ-активисти, нападот на „Дамар“ и нападите на ЛГБТИ Центарот за поддршка). Во текот на 2016 година се зголеми медиумското оцрнување ЛГБТИ-активисти и ширењето хомофобичен и трансфобичен говор на омраза, за што сè уште немаме ефикасни механизми за заштита.

Во текот на 2016 година, Коалицијата СЗПМЗ и партнерските организации продолжија да бележат поединечни повреди на правата на ЛГБТИ, сексуалните работници, корисниците на дроги и на луѓето што живеат со ХИВ. Повредите, повторно, најчесто доаѓаат од страна на полицијата и од здравствените работници, додека, пак, жртвите што ретко се мотивираат да преземат дејства за заштита на нивните права многу ретко ја добиваат. Во ваква ситуација, сторителите на насилства врз ЛГБТИ-лица и сексуални работници не се санкционираат и дополнително се мотивирани да продолжат, со што директно се загрозува животот и здравјето на маргинализираните заедници.

Преглед на политиките
за ХИВ и прекршувањето
на човековите права на
луѓето што живеат со ХИВ

ЕЛИЗАБЕТА БОЖИНОВСКА

1.

МАКЕДОНИЈА ПРЕД ЗАКАНА ОД НОВИ ХИВ-ИНФЕКЦИИ ПОРАДИ КРАТЕЊЕТО НА БУЏЕТОТ ЗА 2017 ГОДИНА

Глобалниот фонд инвестира во националните стратегии на државата во последните 13 години (2004–2016). Благодарейќи на оваа меѓународна поддршка, Република Македонија изгради капацитети за справување со ХИВ-инфекцијата и воспостави и постепено ги надгради програмите за ХИВ за ранливите групи што се изложени на ризик од ХИВ низ целата територија во земјата. Програмите беа воспоставени преку мултисекторски пристап со учество на здравствени институции и граѓанскиот сектор, раководени од страна на Министерството за здравство. Поради досегашниот координиран одговор кон ХИВ, Република Македонија успеа да ја одржи контролата на ХИВ помеѓу групите од особен ризик од ХИВ, а со тоа индиректно помеѓу општата популација и остана земја со ниска стапка на ХИВ. Како земја со висок среден приход и ниска стапка на ХИВ, земјата веќе не ги исполнува критериумите за понатамошна поддршка од Глобалниот фонд, и се очекува целосно да го преземе националниот одговор за сопствената епидемија на ХИВ.

Последната петгодишна донација на овој донатор е продолжена до јуни 2017 година. Досегашната национална програма за ХИВ беше финансирана, во најголем дел, со средства од донации што Република Македонија ги добиваше на национално ниво преку Министерството за здравство, а во помал обем од домашниот буџет.

Во последните години се бележи тенденција на зголемување на учеството на државата во Националната програма, како дел од обврските кон донаторот за целосно преземање на финансирањето на клучните програми за ХИВ, по прекинот на меѓународната поддршка. Државата неколку пати и јавно се обврза за исполнување на оваа заложба, како во Собранието на Република Македонија¹, така и преку усвојувањето на Националниот транзиционен план од меѓународно кон домашно финансирање на програмите за ХИВ од страна на Министерството за здравство (декември 2015).

Како дел од обврските за обезбедување континуитет на програмите за ХИВ, Министерството за здравство во периодот јуни и јули ангажираше домашни експерти што направија процена за неопходниот буџет за Програмата за ХИВ² во 2017 година. Наодите од процената покажаа дека се неопходни вкупно 65 милиони денари во Програмата за ХИВ, и тоа – 31,8 милиони за терапија за ХИВ и 33,5 милиони денари за програмите за превенција за половина година (имајќи ја предвид очекуваната екстензија на поддршка на донаторот во првите 6 месеци од 2017 година).

Наспроти наодите од направената процена и спротивно на досегашната тенденција на зголемување на средствата од државата, во предлог-буџетот на Република Македонија за 2017 година беа предвидени само 27 милиони денари, односно беа скратени 59% од неопходниот буџет за следната година.

Новиот буџетот за ХИВ не може целосно да ги покрие ниту потребите за неопходната годишна терапија, и дополнително се ставаат под ризик продолжувањето на превентивните интервенции за ХИВ по јуни 2017 година. Процените и анализите покажуваат дека кротењето на буџетот за ХИВ ќе резултира со значително зголемен број нови ХИВ-инфекции и смртни случаи.

1 Заклучоци од јавна парламентарната расправа на тема „Обезбедување одржливост на воспоставените програми за ХИВ за групите под особен ризик од ХИВ по заминувањето на Глобалниот фонд на крајот на 2016 година - можности и предизвици“, одржана на 11 декември 2015 година.

2 Националната програма за ХИВ е финансирана од два извори, Програмата за заштита на населението од ХИВ/СИДА и грантот за ХИВ поддржан од Глобалниот фонд што се спроведуваат од страна на Министерството за здравство.

Според анализата³ што во 2015 година ја спроведе експертски тим на Светската банка во соработка со Министерството за здравство, доколку трошењето за ХИВ на годишно ниво (за периодот 2013–2015 г., вклучувајќи го учество на Глобалниот фонд) се алоцира на оптимален начин, со фокус на клучните групи изложени на најголем ризик би се превенирале дополнителни 860 нови ХИВ-инфекции и 290 дополнителни смртни случаи до 2030 година.

Платформата за ХИВ⁴ ги искористи сите механизми, да ги информира националните тела за ХИВ и Министерството за здравство за последиците по јавното здравје на граѓаните и побара корекција на буџетот. Министерството не понуди валидни аргументи за образложение на одлуката, и освен декларативните заложби дека ќе продолжат програмите за превенција во 2017 година, не ги поддржа барањата за зголемување на буџетот.

Поради тоа, претставниците на Платформата се обидоа да влијаат и преку Собранието на Република Македонија за корекција на буџетот за ХИВ, а во согласност со направените процени што се базираат на докази и информации. Бидејќи здруженијата и Собранието не наидоа на широка поддршка, на 6.10.2016 година Платформата за ХИВ излезе на протест пред Собранието за да ја информира пошироката јавност и да побара од пратениците да донесат одлуки базирани врз докази и да застанат во одбрана на здравјето и животот на граѓаните на Република Македонија.

За жал, ниту Собранието, ниту Владата не ја направија бараната интервенција и го усвоија државниот буџет на 17 октомври. Следниот ден, Платформата за ХИВ и претставниците на самите заедници што се најмногу засегнати од затворањето

3 The World Bank. 2015. Optimizing Investments in the Former Yugoslav Republic of Macedonia's HIV Response, Washington DC: World Bank.

4 Платформата за одржливост на сервисите за превенција и поддршка за ХИВ ја сочинуваат 16 граѓански организации од 9 градови низ Република Македонија, од кои најголемиот дел се директно вклучени во спроведувањето на активностите за превенција на ХИВ помеѓу групите изложени на најголем ризик во следните градови со нивните околни населени места: Скопје, Тетово, Гостивар, Кичево, Струга, Охрид, Прилеп, Битола, Кавадарци, Гевгелија, Струмица, Штип, Велес и Куманово.

на програмите организираа протест пред Министерството за здравство за да го изразат револтот и да посочат на одговорноста за новите ХИВ инфекции и смртни случаи што се очекуваат во иднина поради скратениот буџет.

Својата загриженост поради скратениот буџет ја искажа и Марк Дајбл, извршен директор на Глобалниот фонд, кој на 10.10.2016 година писмено се обрати до Премиерот на Република Македонија, Претседателот на Собранието, Министерот за здравство и Министерот за финансии. Тој побара од донесувачите на одлуки да ги направат потребните корекции во буџетот за ХИВ и да донесат одлука базирана врз докази. Во дописот, Марк Дајбл апелираше Македонија да ги реализира преземените обврски и да продолжи да инвестира во превентивни програми со кои ќе се спречи епидемија на ХИВ. Ниту една институција не одговори на писмото на овој висок меѓународен претставник во областа на ХИВ.

Коалицијата СЗПМЗ апелира до идната Влада и Парламентот итно да преземат мерки за зголемување на буџетот за ХИВ и исполнување на преземените обврски во насока на целосно финансирање на сервисите за ХИВ во согласност со наодите од процената на буџетот неопходен за спроведување на Програмата за ХИВ за 2017 година.

2.

НЕ СЕ СПРОВЕДОА АКТИВНОСТИТЕ ЗА ХИВ НАМЕНИ ЗА ЗДРУЖЕНИЈАТА ПЛАНИРАНИ ВО ПРОГРАМАТА ЗА ЗАШТИТА НА НАСЕЛЕНИЕТО ОД ХИВ/СИДА ОД 2016 ГОДИНА И НЕОПРАВДАНО БЕШЕ СКРАТЕН БУЏЕТОТ ЗА ТЕКОВНАТА ГОДИНА

Во владината програма за заштита на населението од ХИВ/СИДА за 2016 година, која ја спроведува Министерството за здравство, беше предвидено спроведување повик за соработка со здруженија изработен согласно стандарди и формирање регистар на здруженија како имплементатори на оваа програма (Службен весник на РМ бр. 2, од 8.1.2016 г.). Целта на активноста беше да се тестира ефикасноста на механизмот за финансирање на здруженијата од оваа програма и да се идентификуваат потенцијалните пречки и предизвици поврзани со финансирањето и спроведувањето на превентивните активности за ХИВ во иднина.

Во програмата беа испланирани и активности за превенција и поддршка за ХИВ наменети за здруженијата, во вкупен износ од 1,8 милиони денари.

Во првата половина од годината, преку консултативен процес во кој беше вклучена и Платформата за ХИВ, Министерството за здравство подготви минимум критериуми за здруженијата, како основа за јавниот оглас и формирањето на регистарот на здруженија предвиден со програмата. Иако во мај, Министерството за здравство официјално ги усвои овие критериуми, и наспроти сите ветувања и заложби дадени на највисоко ниво, поради недостиг на политичка волја, до крајот на 2016 година не беше објавен повикот за ангажирање на здруженијата од страна на Министерството. Како резултат на ова, не беа детектирани потенцијалните административни пречки за финансирање на здруженијата што Министерството имаше обврска да ги надмине при ангажирање на здруженијата во следната 2017 година, кога ќе ја преземе обврската за обезбедување одржливост на постојните програми за ХИВ.

Дополнително, Платформата за ХИВ бележи дека ова е втора последователна година во која остануваат нереализирани планираните средства од буџетските ставки што се наменети за здруженијата во оваа програма.

Во септември 2016 година, со ребалансот на буџетот и без образложение за оправданоста, Владата на РМ го скрати буџетот од Програмата за заштита на населението од ХИВ/СИДА за 13 милиони денари (од 45 милиони МКД на 32 милиони МКД). Најголемото кратење или 9 милиони денари беше направено од ставката за набавка на антиретровирусна терапија и тестови за следење на ХИВ-инфекцијата, уште пред да биде завршена постапката за набавка од јавниот повик. Податоците од направената набавка од страна на ЈЗУ Клиниката за инфективни болести, на крајот на годината покажаа дека кратењето на буџетот од оваа ставка е направено неосновано, имајќи предвид дека вкупниот износ од направената набавка за терапија и тестови изнесува 32 милиони денари, односно онолку колку што првично беше планирана со буџетот, пред да биде направен ребалансот. Останува нејасно како Министерството ќе го покрие настанатиот финансиски јаз за оваа ставка, имајќи предвид дека и во програмата за 2017 година Министерството за здравство нема предвидено ставка за заостанати трошоци од 2016 година.

3.

НЕТРАНСПАРЕНТНО ДОНЕСУВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ЗАШТИТА НА НАСЕЛЕНИЕТО ОД ХИВ/СИДА ОД 2017 ГОДИНА СО СКРАТЕН БУЏЕТ ЗА АКТИВНОСТИТЕ НА ЗДРУЖЕНИЈАТА

Истовремено со усвојувањето на скратениот буџет за ХИВ во износ од 27 милиони денари за 2017 година беше усвоена и програмата за заштита на населението од ХИВ/СИДА за 2017 година во која се планирани активности за превенција од ХИВ и терапија, и поддршка на луѓето со ХИВ.

Оваа година, Министерството за здравство не спроведе консултативен процес за подготовка на програмскиот дел на програмата за 2017 година, иако Националниот транзиционен план за ХИВ усвоен од самото Министерството за здравство, во последната година на поддршка од Глобалниот фонд, предвидуваше широк партиципативен процес за подготовка на програмата.

Од вкупниот буџет од 27 милиони денари на програмата, 14,6 милиони денари или 54% од вкупниот буџет се планирани за превентивни активности од страна на здруженијата. Иако станува збор за значителна сума одвоена за здруженијата, средствата за покривање на потребите за превентивни активности за ХИВ што ги спроведуваат здруженијата се

скратени за 56,4% (според пресметките, неопходни се најмалку 33,5 милиони).

Што се однесува до средствата за терапијата за ХИВ и следење на ХИВ-инфекцијата, програмата предвидува само 10 милиони денари, односно скратени се 68% од неопходниот буџет за 2017 година, според пресметките на консултантите ангажирани од самото Министерство за здравство. Во буџетската ставка за терапија не е прецизирано за колкав временски период се предвидува набавката на терапијата, имајќи превид дека сумата не е доволна за набавка на терапија за целата година.

Програмската и буџетската проекција на оваа програма покажува недостиг на средства за превенција и терапија и евидентна е потребата за нејзина ревизија и ребаланс, за да одговори на неопходните потреби идентификувани со процената.

Дополнително, програмата не е подготвена според препораките на анализата⁵ и содржи активности што воопшто не беа вклучени во пресметките од консултантите и што според анализата не се ефективни (1,1 милион денари се предвидени за тренинг на здравствени работници, стручни предавања по училиштата, спроведување истражувачка студија чијашто оправданост не е базирана врз информации и докази. Овие активности може да се планираат исклучиво доколку се обезбедени средства за приоритетните интервенции за ХИВ). Во програмата се предвидени две ставки за здруженијата:

- Бр. 10. Активности за превенција од ХИВ помеѓу МСМ, СР и ЛИД и активности за грижа и поддршка на лицата што живеат со ХИВ – намалување штети и
- Бр. 11. Активности за превенција на ХИВ кај популации изложени на најголем ризик од ХИВ – ДСТ, едукации.

Овие ставки во програмата не содржат детали (цели, обем, број, вид, подактивности итн.) ниту за програмските аспекти, ниту за финансиската реализација на активности за ранливите групи

⁵ The World Bank. 2015. *Optimizing Investments in the Former Yugoslav Republic of Macedonia's HIV Response*, Washington DC: World Bank.

од ХИВ што се спроведувани од здруженијата, а што се носечки столб на превенцијата во земјата. Оттука е нејасно како и на кој начин Министерството планира да се реализираат планирани активности од страна на здруженијата.

Коалицијата СЗПМЗ смета дека е неопходно е да се направи ребаланс на почеток на 2017 година за да се направи корекција на вкупниот буџет од 27 на најмалку 65 милиони денари. Дополнително, потребна е ревизија на програмскиот дел, со детален опис на програмите за групите од особен ризик, вклучително оправданост на програмите и индикатори за следење. Ребалансот и ревизијата треба да бидат направени во широк консултативен процес, со задолжително учество на здруженијата и претставниците на заедниците засегнати од ХИВ.

4.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СÈ УШТЕ НЕМА ПОДГОТВЕНО И УСВОЕНО НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ХИВ ЗА ПЕРИОДОТ 2017–2021 ГОДИНА

Последната Национална стратегија за ХИВ беше предвидена за петгодишен период од 2012 до 2016 година. Иако во март 2016 година, Министерството за здравство формира мултисекторска работна група за изготвување на новата стратегија, во која е вклучен и граѓанскиот сектор, до крајот на 2016 година не беше подготвена предлог-верзијата на новата стратегија за ХИВ. Република Македонија остана без стратешки документ за ХИВ, во годината кога по 13-годишни инвестиции се повлекува Глобалниот фонд, со чија поддршка се финансираа најголемиот број од клучните превентивни интервенции од досегашните национални стратегии.

Со тоа, останува неизвесно програмското и финансиско планирање на инвестициите за одржување на контролата на ХИВ во иднина, кое треба да се заснова врз докази и информации вклучени во стратешките национални документи.

Коалицијата СЗПМЗ препорачува Министерството за здравство итно да организира партиципативен процес на донесување Национална стратегија за ХИВ 2017-2021 година, со цел да се донесе квалитетен стратешки документ врз основа на препораките на здруженијата, засегнатите заедници и експертската јавност во земјата.

5.

ФЛАГРАНТНО КРШЕЊЕ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА НА ЛИЦЕ СО ХИВ ВО ЈАВНО-ЗДРАВСТВЕНА ИНСТИТУЦИЈА

Во 2016 година е регистриран случај со кој продолжува практиката на прекршување на здравствените права и дискриминацијата кон луѓето со ХИВ врз основа на здравствен статус. Здружението за поддршка на луѓето што живеат со ХИВ – Заедно посилни евидентираше извршена директна дискриминација врз основа на здравствена состојба на лице што живее со ХИВ од страна на Клиниката за ортопедски болести, организациска единица на Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за трауматологија, ортопедски болести, анестезија, реанимација, интензивно лекување и ургентен центар во Скопје (ЈЗУ УК ТОАРИЛУЦ).

На лице со ХИВ, додека било хоспитализирано во ЈЗУ Клиника за инфективни болести поради влошена здравствена состојба, му била констатирана и дополнителна дијагноза, врз основа на која лекар специјалист од Клиниката за ортопедски болести препорачал здравствена интервенција - ампутација на стапало на едната нога. За да ја добие препорачаната здравствена услуга, пациентот уредно и со упат се обратил во Клиниката за ортопедски болести.

При првиот контакт со хирургот што требало да ја изврши интервенцијата, откако пациентот самиот му го соопштил својот ХИВ-позитивен статус, лекарот одбил да ја изврши операцијата, и изјавил дека стравува од личен ризик за пренос на инфекцијата, поради што препорачал пациентот да се обрати кај друг хирург.

И вториот хирург вработен во истата Клиника одбил да ја изврши интервенцијата со изговор дека не може да преземе личен ризик и му препорачал на пациентот да се обрати кај други две здравствени установи за да ја добие неопходната интервенција.

Откако пациентот се обратил до двете клиници што му биле препорачани, од страна на вработените во овие здравствени установи му било соопштено дека конкретната здравствена интервенција пациентот може да ја добие исклучиво во Клиниката за ортопедски болести.

Попречувањето на пристапот до здравствена услуга продолжило кога и со интерклинички упат, пациентот бил одбиен уште од шалтерот на Клиниката за ортопедски болести, како и во случајот кога при прием од страна на трет хирург од истата клиника му било побарано да достави дополнителни анализи, што повторно укажува на дискриминација.

Здружението Заедно посилни евидентира дека, по 25 дена од првиот обид за уреден преглед и за спроведување на соодветната интервенција и вкупно 6 обиди (од кои три со интерклинички упат и допис од страна на Клиниката за инфективни болести), лицето со ХИВ не успеало да ја добие неопходната здравствена интервенција. Притоа, евидентирано е дека при обидите за итен преглед и соодветна интервенција, ниту еден од лекарите од Клиниката за ортопедски болести не издал уреден запис за извршен преглед или дадени препораки до пациентот, до лекарот, односно здравствената институција од каде што е упатен пациентот, што дополнително упатува на несовесно и непрофесионално вршење на дејноста.

Ваквото постапување е спротивно на Законот за заштита на правата на пациентите што го предвидува начелото на достапност што се заснова врз здравствени услуги што се постојано достапни и пристапни на сите пациенти еднакво и без дискриминација. Во истиот закон, должностите на здравствените установи и здравствените работници, соработници се на пациентите да им обезбедат услови за остварување на правата од овој закон.

По пријавувањето на случајот во Заедно посилни, здружението со писмена комуникација се обрати и до одговорните лица на Јавната здравствена установа Универзитетска клиника и ургентен центар во Скопје и организациската единица на оваа институција – Клиника за ортопедски болести.

Во писмената комуникација иницирана од ЈЗУ Клиника за инфективни болести и од Народниот правобранител, и во писмениот допис до здружението Заедно посилни, а поврзан со овој случај, Клиниката за ортопедски болести постапките ги оправдува со заклучок на стручниот колегиум: „Клиниката за ортопедски болести не е технички опремена за изведување оперативни интервенции со висок ризик за персоналот (СИГУРНОСЕН ПРОТОКОЛ). За изведување на овој тип оперативни интервенции потребни се специјални ракавици, скафандер и заштита за лице и глава“.

Во паралелен писмен допис и до ЈЗУ Клиниката за инфективни болести, Клиниката за ортопедски болести дополнително известува дека „Клиниката за ортопедски болести не може да го прифати ризикот по здравјето на сите овие пациенти и персоналот, затоа што не е технички концептирана за изведување ваков тип интервенција, по висок ризик за пациентите и за персоналот. Наша препорака е пациентот да се упати во Специјалната болница за ортопедија и трауматологија - Св. Еразмо Охрид, заради нивната голема пространост и можност за изолација на пациентот“.

Ваквото тврдење на Клиниката, во кое, според т.н. сигурносен протокол, не може да се изведе интервенцијата, упатува на базично непознавање на универзалните мерки за заштита при работа кај здравствените работници, кои треба да се применуваат секојпат и еднакво кај сите пациенти без оглед на тоа дали имаат крвно пренослива инфекција. Парадоксално е тврдењето на Клиниката што индиректно укажува дека сите пациенти ги става во ризик, доколку е точно дека не располагаат со соодветни услови, бидејќи за разлика од овој случај каде што самиот пациент им го предочил својот ХИВ-статус на лекарите, во повеќето други ситуации пациентите може и воопшто да не го знаат својот статус.

Дополнително, неоправдан е ставот на стручниот колегиум што утврдува дека се „потребни услови за изолација при ваква интервенција“, имајќи го предвид фактот дека ХИВ не претставува карантинска инфекција и не постои оправданост за создавање посебни услови за изолација.

Горенаведените постапки на Клиниката се спротивни на уставот, Законот за здравствена заштита, Законот за заштита и спречување од дискриминација, како и другите релевантни регулативи со кои се гарантира правото на здравствена заштита без оглед на здравствениот статус на пациентот.

Народниот правобранител утврди различни стручни гледишта за оперативниот зафат помеѓу ЈЗУ Клиниката за инфективни болести и Клиниката за ортопедски болести, која остана на заклучокот на стручниот колегиум дека пациентот мора да се упати во Специјалната болница за ортопедија и трауматологија во Охрид. Иако Народниот правобранител побара и стручен надзор од Државниот санитарен и здравствен инспекторат во однос на целиот случај, поради бавното дејствување на Инспекторатот во разрешувањето на случајот, во меѓувреме пациентот е испишан од болничко лекување и не е разрешен случајот на прекршување на правата на пациентот.

По многубројните преписки, интервенции и обиди за разрешување на случајот помеѓу здружението, Клиниката за инфективни болести, Народниот правобранител, Министерство за здравство, Здравствениот и санитарен инспекторат со ЈЗУ УК ТОАРИЛУЦ и Клиниката за ортопедски болести, пациентот пријавил променет позитивен однос на персоналот кон него. Случајот завршува со тоа што пациентот е повикан и примен на средба од страна на директорот на Клиниката за ортопедски болести, при што било констатирано подобрување на неговата здравствена состојба и утврдено дека препорачаната ампутација не е неопходна, но дека ситуацијата ќе биде следена, на што самиот пациент се согласил.

Коалицијата СЗПМЗ препорачува Министерството за здравство да ги преземе сите неопходни мерки за континуирана едукација на медицинскиот персонал за почитување на

Законот за заштита на правата на пациенти, а истовремено и спроведување обуки за едукација на медицинскиот персонал за начините на пренос на ХИВ и начините на заштита. Наедно, Коалицијата СЗПМЗ бара од Државниот здравствен и санитарен инспекторат како надлежен орган да постапува во согласност со Законот за заштита на правата на пациенти и навремено да иницира постапки за утврдување одговорност и на медицинскиот персонал што постапува спротивно на законот.

6.

СЕНЗАЦИОНАЛИСТИЧКО И НЕТОЧНО МЕДИУМСКО ИЗВЕСТУВАЊЕ И ШИРЕЊЕ ПАНИКА ЗА НАВОДНО „ПРЕНЕСУВАЊЕ ХИВ ПРЕКУ ПОРТОКАЛИ“

На 14.2.2016 година, порталот „Курир“ објави напис со сензационалистичка, неверодостојна, невестинита и манипулативна содржина за наводен „ризик од пренос на ХИВ преку портокали“. Во овој медиумски напис се тврди дека „Царинската служба на Алжир открила големо количество портокали, увезени од Либија, во кои била вбригана ХИВ позитивна крв“. Дополнително, во написот се советуваат читателите „иако Македонија не увезува портокали од земјите зафатени со војна, сепак проверете пред консумирање“.

Овој напис е преобјавен од дел од медиумите, дури и надополнет во нови објави што продолжуваат со ширењето паника и известуваат дека „спорните портокали пристигнале и во Скопје“. Тв „Сител“ првично го преобјави написот и два дена подоцна објави напис со наслов „Портокали заразени со СИДА пронајдени во Скопје!“. Иако на крајот на текстот на вториот напис пишува дека станува збор за лажна или т.н. „кромид вест“, сепак сензационалистичкиот наслов и содржината на текстот продолжува со ширење паника и со неточно известување.

Медиумските написи поврзани со оваа тема немаат наведено автор и содржат стара и неточна информација, веќе објавена мината година на портали во земјата и надвор од неа. Написите

се спротивни на член 1 од Кодексот на новинари, и во нив се објавуваат неточни, непроверени информации и се прикриваат суштински податоци за ризикот од ХИВ и начините на превенција. Па така, овие написи не ја информираат јавноста дека вирусот не може да опстои долго време надвор од човечкото тело и консумацијата на прехранбени продукти не претставува ризик за пренос, затоа што ХИВ не се пренесува преку дигестивен пат.

Во 2017 година, по повеќе од три децении откако се утврдени начините на пренос на ХИВ, недозволиво е да се објавуваат написи што содржат непроверени и еднострани информации, кои ги дезинформираат граѓаните и придонесуваат за зацврстување на митовите поврзани со ХИВ. Овие написи потсетуваат на медиумското известување во почетокот на 80-тите години, кога за првпат се појави ХИВ и кога човештвото не располагаше со научни докази за начините на пренос.

Коалицијата СЗПМЗ им препорачува на медиумите при известување пренос на ХИВ да користат информации од релевантни организации што се базираат врз докази (на пример, Светска здравствена организација, Европско клиничко здружение за СИДА итн.) со кои сеопфатно ќе го информираат населението за можните начини на пренос и за превентивните средства што им стојат на располагање на граѓаните. Дополнително, препорачува медиумите при известувањето за ХИВ да се воздржат од сензационалистичко известување за инфекција со која денес, благодарейќи на медицинските достигнувања и достапната терапија, луѓето со ХИВ имаат целосно нормализиран живот и изедначен век на живеење со луѓето што немаат ХИВ. Притоа, Коалицијата го поздравува медиумот Сервис за проверка на фактите кој на 19.2.2016 година објави сеопфатен напис со кој се анализира првично објавениот напис и се евидентираат многубројните пропусти на новинарско известување.

7.

ПОЗИТИВЕН ТРЕНД НА МЕДИУМСКО ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА СОСТОЈБАТА СО ХИВ ВО ЗЕМЈАТА

Во последниот квартал од годината, Платформата за ХИВ евидентира позитивен тренд на медиумско известување фокусирано на суштинските проблеми поврзани со состојбите со ХИВ.

Евидентиран беше зголемениот медиумски интерес поврзан со проблемот со кратењето на буџетот од програмата за ХИВ за 2017 година, кога од земјата си заминува најголемиот донатор за ХИВ – Глобалниот фонд. Особено е за одбележување медиумското покривање на активностите на Платформата за ХИВ, како што се Протестот на граѓанските организации поради скратениот буџет за 2017 година пред Собранието на Република Македонија (6.10.2016 г.), протестниот перформанс пред Министерството за здравство по донесувањето на буџетот (18.10.2016 г.) и протестниот марш за одбележување на Светскиот ден на СИДА (1.12.2016 г.).

Забележано е коректно известување од страна на медиумите што известуваа за овие настани, содржината на написите и прилозите ги пренесуваат суштинските пораки за важноста за обезбедување одржливост на програмите за ХИВ, последиците од одлуката за кратење на буџетот за ХИВ во 2017 година и релевантните извори поврзани со аргументите на Платформата за ХИВ.

„Со овој буџет, луѓето што живеат со ХИВ се ставени во ризик да им прекине терапијата кон крајот на следната година, а целосно ги скратија и средствата за превенција. Над 15.000 граѓани и нивни семејства оставаат без пристап до бесплатни средства за заштита од ХИВ и за рано откривање на инфекцијата!“⁶

„...доколку престане финансирањето на превентивните програми за клучните групи под најголем ризик, се очекува до 2030 година стапката на ХИВ да се зголеми за 9 отсто, бројот на нови инфекции да порасне за 19 отсто, додека бројот на смртни случаи за 5 отсто...“⁷

„Според експертите, доколку се одржи досегашното финансирање за ХИВ, може да се спречат 860 нови случаи на ХИВ до 2030 година и дури 290 смртни случаи...“⁸

„Преку теренските и стационарните сервиси на граѓанскиот сектор на годишно ниво се нудат повеќе од 200.000 услуги за превенција од ХИВ, вклучително и редовни скрининг-тестови за ХИВ, кои повеќе ќе ги нема!“⁹

За одбележување е проактивниот и зголемениот интерес за иницирање отворени дебатни емисии, гостувања, стории, видеоприказни со кои дел од медиумите во континуитет го актуализираа проблемот со кратењето на буџетот за ХИВ како тема од врвен интерес за јавното здравје на граѓаните. Повеќе од 70 написи, прилози, стории, гостувања, дебати, пренос во живо беа емитувани за кратење на буџетот и последиците врз јавното здравје на граѓаните за периодот од 6.10 до 6.12.2016 година.

Сепак, дел од телевизиите покажаа целосно игнорантски однос кон ова значајно прашање, па дури и на светскиот ден на СИДА го заобиколија суштинскиот проблем за ХИВ поврзан со кратењето

6 Нова Македонија „Протест пред Министерство за здравство против скратениот буџет за ХИВ“ 18.10.2016 година

7 НОВА ТВ „Протест за зголемување на буџетот за ХИВ“ 5.10.2016 година.

8 Deutsche Welle на македонски „Нема пари за превенција од ХИВ/СИДА во Македонија“ 1.12.2016 година.

9 Радио МОФ „Заедно посилни утре организира протест пред Собрание против кратењето на буџетот за ХИВ“ 5.10.2016

на буџетот што беше истакнат и на маршот на 1 декември, и известуваа споредни информации поврзани со епидемиолошки податоци, тренд на ХИВ во светот и други податоци што не се поврзани со одржливоста на програмите за ХИВ. Иако порталот „Курир“ не извести за Протестот пред Собранието на 5 октомври, ја објави реакцијата на Министерството за здравство поврзана со кратењето на буџетот, додека телевизиите „Сител“, „Канал 5“ и „Алфа“ не објавија ниту еден прилог поврзан со кратењето на буџетот за ХИВ.

Оваа година, Платформата за ХИВ бележи и значително подобрување во известувањето на Светскиот ден на СИДА, 1 декември, при што изостана сензационалистичкиот пристап забележан во претходните години и се бележи употреба на терминологија поврзана со ХИВ, која во најголем дел е препорачана од страна на релевантните организации и со почит на човековите права на маргинализираните групи.

Коалицијата СЗПМЗ искажува благодарност до сите медиуми што се вклучија во известувањето за клучните пречки за програмите за ХИВ, кои ги покренаа 16 граѓански организации ширум земјата и кои преку својот медиумски простор отворија дебата и пласираа аргументи за прашање од врвен интерес за јавното здравје и за човековите права на граѓаните. Истовремено, Коалицијата СЗПМЗ препорачува медиумите будно да го следат прашањето за буџетот за ХИВ како прашање од јавен интерес и во партнерство со здруженијата да бараат одговорност и отчетност од власта.

8.

ВО ПРЕДИЗБОРНИОТ ПЕРИОД, 13 ПОЛИТИЧКИ ПАРТИИ СЕ ОБВРЗАА ДА ОБЕЗБЕДАТ ОДРЖЛИВОСТ НА ПРОГРАМИТЕ ЗА ХИВ ПО ПРЕКИНОТ НА МЕЃУНАРОДНАТА ФИНАНСИСКА ПОДДРШКА ВО 2017 ГОДИНА

Во ноември, ХЕРА и Платформата за ХИВ иницираа соработка помеѓу граѓанските организации и политичките партии за преземање итни акции за спречување нови инфекции и смртни случаи од ХИВ во Република Македонија, по повлекувањето на меѓународната поддршка во 2017 година. Како резултат на иницијативата на 22.11.2016 година, вкупно 13 политички партии ја поддржаа Декларацијата за одржлив национален одговор кон ХИВ на Платформата за ХИВ, и јавно се заложиле да преземат приоритетни акции со кои ќе се обезбеди одржливост на програмите за ХИВ, кои се наменети за групите под особен ризик од ХИВ.

Политичките партии се обврзаа дека преку своите претставници во новиот парламентарен состав, односно во извршната власт, по парламентарните избори на 11 декември 2016 година ќе иницираат и ќе поддржат:

- Обезбедување финансиски средства од националниот буџет врз основа на докази и методолошки прецизни процени и анализи, со кои ќе се осигури одржливоста на основите превентивни програми за превенција и поддршка на ХИВ за групите под особен ризик од ХИВ.
- Подготовка и усвојување законски и/или подзаконски ефективни механизми со кои ќе се обезбеди долгорочно и одржливо државно финансирање на програмите за ХИВ за социјално исклучените граѓани и групите под особен ризик од ХИВ.

(Следните политички партии ја поддржаа Декларација за одржлив национален одговор кон ХИВ: Демократска обнова на Македонија, Демократски сојуз, Движење за реформи ДПА, Достоинство, Левица, Либерална партија, Либерал-демократска партија, Нова социјал-демократска партија, Партија за европска иднина, Партија за целосна еманципација на Ромите, Социјал-демократски сојуз на Македонија, УНИТЕТИ и ФРОДЕМ.)

Коалицијата СЗПМЗ ја поздравува заложбата на политичките партии и препорачува претставниците од политичките партии, потписнички да иницираат целосно спроведување на Декларацијата за одржлив национален одговор кон ХИВ од страна на Парламентот и државните институции.

9.

ИНИЦИРАЊЕ РЕГИОНАЛНА СОРАБОТКА ЗА ОДРЖУВАЊЕ И УНАПРЕДУВАЊЕ НА ПРОГРАМИТЕ ЗА ХИВ ПОМЕЃУ ВЛАДИНИ И НЕВЛАДИНИ ПРЕТСТАВНИЦИ ОД 8 ЗЕМЈИ ОД ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

На 1 декември, Светскиот ден на СИДА, Националниот координативен механизам за ХИВ и туберкулоза во соработка со здруженијата ХЕРА и Заедно посилни организираа дводневен регионален состанок за ХИВ за земјите од Југоисточна Европа. Педесет претставници од донаторите во регионот, експерти за ХИВ, владини институции, граѓанскиот сектор, заедниците засегнати од ХИВ од 8 земји од регионот учествуваа на состанокот (Албанија, Косово, Црна Гора, Србија, Босна, Романија, Бугарија).

Мотив за иницирање на регионалната координација е фактот што инвестициите на еден од најголемите донатори за ХИВ во регионот, Глобалниот фонд, постепено завршуваат во земјите од регионот. Најголемиот предизвик со кој се соочуваат овие земји е да обезбедат континуитет на веќе воспоставените програми за ХИВ со кои се одржува под контрола стапката на ХИВ-инфекцијата.

На средбата се дискутираа можностите за одржливост на програмите за ХИВ и постојните механизми за поддршка на

земјите од регионот што транзитираат од меѓународната поддршка кон владино финансирање на клучните превентивни програми. Иако на средбата присуствуваа претставници од Министерството за здравство, изостана присуството на овој важен настан од страна на високи претставници на Министерството и другите државни институции, вклучително и Националниот координатор за ХИВ во земјата.

На дводневната средба, мрежата од организации и институции што работат на ова поле од 8 земји во Југоисточна Европа договорија формирање регионален координативен механизам што ќе работи на одржливост на програмите за ХИВ во овие земји. Беше заклучено дека само заеднички и координиран одговор ќе може успешно да одговори на проблемот со кој се соочуваат најголем дел од земјите во моменти кога голем дел од владите не обезбедуваат доволно средства за одржување на превентивните програми.

10.

ИНИЦИЈАТИВА ЗА ИЗРАБОТКА НА ЛОКАЛНИ СТРАТЕГИИ ЗА ХИВ ВО ЧЕТИРИ ГРАДОВИ НИЗ МАКЕДОНИЈА

Во текот на 2016 година, Здружението „ХОПС - Опции за здрав живот Скопје“ иницираше процес на подготовка на локални стратегии за ХИВ во четири градови низ државата: Градот Скопје, општините Куманово, Гостивар и Тетово. Процесот вклучуваше активности за јакнење на капацитетите за стратешко и акциско планирање за претставници од советите на локалните самоуправи, јавните институции (центрите за јавно здравје, инфективните клиници, меѓуопштинските центри за социјална работа, локалните сектори за внатрешни работи) и граѓанските организации што работат со маргинализирани заедници. Процесот на подготовка на стратегиите вклучуваше мултисекторски пристап на локално ниво и јавни дебати за учество на граѓаните од локалната самоуправа. Како резултат на иницијативата беа подготвени предлог-верзии на локални стратегии за ХИВ во сите четири општини. До крајот на 2016 година, локалните стратегии беа усвоени од страна на Градот Скопје и општините Тетово и Гостивар. Во тек е и процесот на застапување со Општина Куманово за усвојување на предлог-стратегијата за ХИВ.

Коалицијата СЗПМЗ го поздравува усвојувањето на локалните стратегии од страна на општините и препорачува овој пример да го следат и другите поголеми општини во Македонија. Дополнително, Коалицијата препорачува локалните власти да ги имплементираат активностите предвидени со стратегиите и да издвојат средства од буџетот за ХИВ.

Преглед на состојбите
со прекршување на
правата на луѓето што
употребуваат дроги и
измените за легализација
на конопот за медицинска
употреба

ВЛАТКО ДЕКОВ

1.

НЕТРАНСПАРЕНТНИ И НЕЦЕЛИСХОДНИ ИЗМЕНИ НА ЗАКОНОТ ЗА КОНТРОЛА НА ОПОЈНИ ДРОГИ И ПСИХОТРОПНИ СУПСТАНЦИИ СО ЦЕЛ ЛЕГАЛИЗАЦИЈА НА КОНОПОТ ЗА МЕДИЦИНСКА УПОТРЕБА

Во февруари 2016 година, Република Македонија ја легализираше медицинската употреба на коноп. Донесувањето на измените на Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции беше прилично нетранспарентно и во неговата изработка не учествуваа претставници на граѓанскиот сектор. Единствено беа организирани 2 дебати на кои не беше презентираан законот, ниту, пак, беа официјално поканети здруженијата на граѓани што работат на ова поле. Откако беше објавен предлог-законот, тој многу брзо се најде во собраниска процедура и на тој начин се скрати времето за анализа и за забелешки на законот. ХОПС – Опции за здрав живот Скопје направи анализа на предлог-законот, и клучните забелешки и препораки ги претстави на прес-конференција повикувајќи ги надлежните да ги прифатат забелешките¹⁰.

¹⁰ http://www.hops.org.mk/sites/default/files/analiza_zakon_za_medicinska_upotreba_na_kanbis_mem.pdf

Целта на Измените е регулирање на медицинската употреба на конопот, а од анализата произлегува дека одредбите не ѝ служат на планираната цел, напротив, фаворизираат финансиски моќни правни лица што ќе го контролираат пазарот со овој лек. Високите финансиски трошоци за воспоставување услови за сеење, одгледување и производство на канабис ќе влијаат врз висината на цената на крајниот производ. Лекови со висока цена се непристапни за најголем дел од граѓаните, со што се повредува правото на лекување. Конопот е растение за кое постојат сè посилни и побројни докази за неговата делотворност кај многу здравствени состојби, но наместо да се обезбеди широка достапност, неговата употреба со измените на законот се лимитираше со препорака на специјалисти од четири специјалистички гранки од јавното здравство, со што се ограничува пристапот на пациентите до лекот од коноп. Строгите критериуми за потенцијалните одгледувачи ќе го поддржат опстојувањето на нелегалните пазари и производството на екстракти од коноп со неконтролиран квалитет. Измените ја криминализираат употребата на коноп за лична употреба, што е спротивно на уставниот принцип на владеењето на правото и спротивно на развојот на меѓународните стандарди за заштита на човековите права и унапредување на здравјето на луѓето. Имајќи ги предвид медицинските ефекти на конопот, правото на пациентите за пристап до сите форми на лекување и позитивните искуства од многу земји, ХОПС смета дека треба да се донесе посебен закон со кој ќе се регулира медицинската употреба на конопот во Македонија. Тој треба да овозможи лесен пристап до евтини лекови, вклучително и масло од коноп, во аптеки или во специјални продавници, но и можност за сопствено одгледување за оние пациенти што не се во состојба да ги купуваат лековите или имаат желба сами да го подготвуваат сопствениот лек. Конопот за медицинска употреба треба да биде достапен во различни форми (за пушење, вапоризирање, во капсули, различни колачиња за јадење или во форма на масло). Исто така, употребата на конопот за медицински цели не треба да биде условена со конвенционалната медицинска практика.

Согласно овие забелешки, ХОПС изработи и преку партијата ДОМ поднесе до Собранието на Република Македонија вкупно 8 амандмани за законот за изменување и дополнување на

Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции. Меѓутоа, ниту една политичка партија освен ДОМ не гласаше за амандманите, па законот беше усвоен без промените барани од граѓанскиот сектор.

Во јуни 2016 година беа пуштени во промет првите два производи од коноп. Станува збор за масло без учество на психоактивната супстанција ТХЦ, по цена од околу 3.000 денари, а во септември уште две масла од коноп со концентрации на ТХЦ и ЦБД што се издаваат само со лекарски рецепт и чинат од 5.000 до 9.000 денари.

Имајќи предвид дека многу граѓани се пожалија на високите цени и достапноста на овие лекови, ХОПС и Коалицијата СЗПМЗ направија дополнителна анализа чија цел беше да ги идентификуваат недостатоците на постојното законско решение, да ги сумираат досегашните искуства од аспект на примена на Законот, но и да предложат конкретни чекори за унапредување на законската рамка преку потенцирање на потребите на клучните засегнати страни и преку прикажување на добрите примери од други земји.

Оваа анализа покажа дека законот за медицинска употреба на коноп во Македонија не ѝ служи на целта поради која е донесен. Пропишаните строги услови за производство, преработка и препишување резултираат со високи пазарни цени на препаратите од коноп што истовремено не ги задоволуваат потребите ниту за тесниот список здравствени состојби за кои е овозможено да се користат. Поради тоа, пациентите продолжуваат да ги набавуваат лековите од црниот пазар, притоа изложувајќи се на многубројни ризици. Неопходна е промена на легислативата за медицинска употреба на коноп во Македонија што ќе ги земе предвид потребите на пациентите и позитивните искуства од другите земји.

Коалицијата СЗПМЗ препорачува:

- **Министерството за здравство и Агенцијата за лекови и медицински средства, преку соодветна јавна дебата и консултирање на стручната јавност и пациентите, а имајќи ги**

предвид добрите искуства од светот, да подготват нов предлог-закон со кој ќе се уреди медицинската употреба на коноп во Македонија. Новиот закон треба да даде само општи насоки и одредби, додека, пак, производството, преработката, дистрибуцијата и препишувањето препарати од коноп треба да бидат уредени на пониско ниво, со правилници изготвени од надлежните институции.

- При подготвувањето на новото предлог-законско решение, Министерството за здравство и Агенцијата за лекови и медицински средства треба да ги изостават сегашните строги услови наложени за одгледување медицински коноп и треба да овозможат правна рамка во која пациентите со медицинска препорака ќе можат сами да одгледуваат коноп и да го подготвуваат својот лек.
- Министерството за здравство треба да покрене иницијатива за креирање соодветен список болести и специјалистички гранки за кои ќе може да се препишуваат препаратите од коноп, врз основа на научните докази и искуствата од Македонија и од светот. Треба да креира и функционални протоколи за дополнување на овој список, како и јасни прописи за издавање медицински препораки/рецепти.
- Агенцијата за лекови и медицински средства во регистарот на лекови треба да додаде масло од коноп со различни концентрации на активни супстанции, согласно потребите за третман на различни болести. Во списокот треба да се додадат и други препарати од коноп корисни за лекување (вапоризација, топична употреба, форми за ингестија и сл.).
- Министерството за здравство и Агенцијата за лекови, во соработка со Министерството за образование и Лекарската комора, треба да обезбедат можности за (до)едукација на здравствените работници од медицинските гранки надлежни за препишување на лековите од коноп.
- Фондот за здравствено осигурување на позитивната листа на лекови треба да ги додаде препаратите од коноп наменети за лекување тешки хронични или терминални болести.

- Собранието на РМ треба итно да ги укине одредбите од Законот за контрола на дроги и психотропни супстанции со кои се криминализира поседувањето коноп или негови препарати за лична употреба.¹¹

¹¹ Анализата може да ја симнете на следниов линк: <http://coalition.org.mk/publikacii/konopot-za-meditinska-upotreba-vo-makedonija-zdravje-ili-biznis/>

2.

ДОНЕСУВАЊЕТО НА ЗАКОНСКИТЕ ИЗМЕНИ ЗА ЛЕГАЛИЗАЦИЈА НА КОНОП ЗА МЕДИЦИНСКА УПОТРЕБА ПРИДОНЕСЕ ЗА ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА БРОЈОТ НА ЖРТВИ ВО ВОЈНАТА ПРОТИВ ДРОГИТЕ, РЕКРЕАТИВНИ УЖИВАТЕЛИ НА КОНОП

Во својот годишен извештај за 2015 година, Коалицијата констатираше дека најбројни жртви во војната против дрогите во Македонија се луѓето што употребуваат дроги, пред сè, оние што рекреативно употребуваат коноп.

Во недостиг на податоци од Министерството за внатрешни работи за бројот на приведени лица според видот на дрогата за 2016 година, општиот впечаток на здруженијата што работат со луѓето што употребуваат дроги и нудат правна помош и советување е дека во текот на подготовката на измените, но и по промената на законот и легализирањето на конопот за медицинска употреба е зголемен бројот на полициски акции насочени кон луѓето што употребуваат коноп. Тие потенцираат дека еноормно е зголемен бројот на граѓаните што ги контактираат и бараат правна помош за дела поврзани со

коноп. Во таа насока е и приведувањето на еден од граѓанските активисти што јавно најмногу зборуваше за легализацијата на конопот, како и за потребата од промени во предлог-законот.

Во прилог е еден случај од кој јасно се гледа до каде оди интенцијата и на полицијата и на јавното обвинителство во борбата против наводните криминалци што одгледуваат коноп.

Во периодот од мај до септември 2016 година¹², медиумите пишуваа за случај на обвинето лице за кривично дело по член 215 став 1 од Кривичниот законик на РМ - недозволена трговија со дроги, психотропни супстанции и прекурзори. Имено, лицето во текот на мај и јуни увезло семе од Србија од сортата *Canabis Sativa L – Helena* или попозната како индустриски коноп заради научни цели – изработка на магистерски труд. За увезеното семе постои царинска декларација со печат за одобрен увоз. Семето го засадил и, откако малку нараснало, повикал комисија од Институтот за земјоделство да го евидентира насадот и веднаш го пријавиле во полиција бидејќи во моментот наводно немал уредна документација со која му се дозволува увоз согласно законските прописи во Македонија. Полицијата излегла на самото место и, по консултација со Основното јавно обвинителство го привела, му ги одзеле сите растенија и го обвиниле според член 215 од Кривичниот законик.

Лицето ги набавило и ги засадило овие семки заради научни цели – изработка на магистерски труд, но сортата *Canabis Sativa L – Helena* или попозната како индустриски коноп не е растение со психоактивни својства, поради што не е исполнет најважниот елемент на ова кривично дело, а тоа е одгледување, чување, превоз со намера за продажба на дроги и психоактивни супстанции. Според списокот за класификација на супстанции и растенија во листите на меѓународните конвенции за опојни дроги и психотропни супстанции, конопот спаѓа во категоријата опојни дроги и психотропни супстанции. Со измените на овој список во 2016 година, на листата се додадени сите видови коноп, но воведен е исклучок дека може да се поседува растителен материјал на коноп доколку тој е наменет единствено

12 МЕТА „Скопјанец одгледувал марихуана која наводно му требала за магистратура“ 27.6.2016

за научно-истражувачки цели. Овој список е изменет пред увозот на семенскиот материјал на 30.5.2016 година, но за надлежниот инспекторат не било пречка да издаде позитивно мислење за легален увоз на семенскиот материјал. Според Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции, дозволено е одгледување, производство, промет, поседување и употреба на супстанции и растенија, доколку тоа се врши заради медицински или научни цели. Во конкретниот случај, станува збор за одгледување за научни цели со цел подготовка на магистерски труд од областа на земјоделските науки.

Во обвинението, ова растение е поистоветено со Cannabis Indica, кое има одредени психоактивни својства и кое е забрането за одгледување, чување, транспорт, освен за медицински цели. Овој случај, како и неколку други што беа актуелни во јавноста, а се поврзани со поседување или одгледување коноп, се доказ дека паралелно со легализацијата на конопот за медицински цели, се воведува и построга политика за казнување на поседувањето на која било форма на коноп, доколку таа не е фармацевтски производ произведен по усвојувањето на измените на Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции.

Коалицијата СЗПМЗ препорачува либерализација на практиката на полицијата, јавното обвинителство и судовите за лична употреба на коноп, со цел обезбедување правна сигурност на луѓето што користат коноп за лична употреба и избегнување нецелисходни затворски казни на лица кај кои е пронајдено мало количество коноп за лична употреба. Личната употреба на коноп во Македонија не е кривично дело, а е третирана како кривично дело од страна на надлежните институции, со што се прекршува Кривичниот закон и паушално се одредуваат затворски казни врз основа на прекршување на правата на луѓето што употребуваат дроги.

3.

ПОВРЕДА НА ПРАВОТО НА ЛЕКУВАЊЕ И ЗАГРОЗУВАЊЕ НА ПРАВОТО НА ЖИВОТ НА ЛУЃЕТО ШТО УПОТРЕБУВААТ ДРОГИ И ИЗЛЕГУВААТ ОД ЗАТВОР

Во текот на своето работење, здруженијата на граѓани што работат со луѓето што употребуваат дроги имаат регистрирано повеќе случаи на повреда на правата на луѓето што употребуваат дроги, откако ја издржале казната завор и излегуваат во заедницата. При отпуштањето од повеќегодишно издржување казна затвор, луѓето излегуваат во заедницата без документи за лична идентификација (лична карта) и без регулирано здравствено осигурување. Од 2012 година до денес, ХОПС има регистрирано 36 случаи на луѓе што завршуваат со издржувањето на казната во КПД Идризово и не се во можност веднаш да продолжат со лекување поради тоа што немаат документи за лична идентификација. Документот за лична идентификација, односно личната карта е услов за стекнување право на здравствено осигурување, што, пак, е услов за лекување на товар на Фондот за здравствено осигурување.

Управата за извршување санкции, односно установата во која се издржува казната, има обврска, согласно Законот за извршување санкции во текот на целото издржување на казната, а со зголемен интензитет во последните три месеци пред отпуштањето, да преземе активности за подготовка за отпуштање осудени лица и нивно приспособување за живот на

слобода. Меѓу другото, ова подразбира и вадење документи со кои ќе им се олесни интеграцијата на луѓето во заедницата.

Луѓето кои употребуваат дроги, а кои имаат потреба од долгорочен третман, во текот на издржување на казната затвор во КПД Идризово се лекуваат со супституциска терапија со метадон. Зависноста од дроги е здравствена состојба што бара долгорочно и континуирано лекување, па по отпуштањето од затворот потребно е веднаш да продолжат со лекување со метадонска терапија во еден од Дневните центри за превенција и третман на злоупотреба и зависност од дроги во заедницата. И покрај тоа што Законот за извршување санкции јасно предвидува како треба да се постапува со лица што при отпуштањето од издржувањето казна затвор имаат здравствени проблеми што треба да продолжат да се третираат и во заедницата, сепак спроведувањето на овие одредби не се применува во практиката.

Поради ваквата состојба, во јули 2016 година ХОПС поднесе претставка до Народниот правобранител како орган што ги штити уставните и законските права на граѓаните, со цел да ги испита овие случаи, да утврди повреда и да даде препораки до КПД Идризово за почитување на правата на луѓето што употребуваат дроги, посебно на правото на здравје во периодот по отпуштањето од издржувањето казна затвор. Немањето здравствено осигурување го ограничува пристапот до лекување, што за луѓето што се на третман на зависност може да биде фатално. Поради недостиг на супститут за зависноста, често се присилени повторно да започнат со употреба на опијати за чија доза и квалитет немаат толеранција, што предизвикува предозирање и смрт. До завршувањето на овој извештај, Народниот правобранител сè уште немаше одговорено на претставката.

Во прилог е еден од случаите регистрирани од страна на ХОПС во текот на 2016 година.

На ден 9.10.2016 година (недела), лице што било на издржување казна затвор е ослободено по 14 години. Казната ја издржувал од 14.10.2002 година до 9.10.2016 година. Осудениот во КПД Идризово влегол без документи за лична идентификација,

односно од притвор од страна на ОСЛ директно бил пренесен во затвор. Исто така, отпуштен е од издржување на казната затвор без никаков документ за идентификација, односно без лична карта. Во текот на издржувањето на казната затвор, поточно од 3.4.2006 година е на супституциски третман со метадонска терапија на секојдневен режим, сè до неговото отпуштање од КПД Идризово, за што од страна на лекарката во установата му била издадена медицинска потврда за да му послужи за продолжување терапија со метадон во најблискиот центар за превенција и третман од зависности. Исто така, додека лицето било на издржување на казната затвор, дијагностицирана му е епилепсија, за што тој нема докази од причини што од затворот е отпуштен само со потврдата за метадонска терапија без никаква друга медицинска документација за неговата здравствена состојба. Во текот на 17.10.2016 година, додека се наоѓал во просториите на Здружението ХОПС - Опции за здрав живот Скопје, добил епилептичен напад за што е повикана брза помош, но поради нерегулирано здравствено осигурување, бидејќи од затворот е отпуштен без здравствено осигурување, лицето добило само симптоматска терапија, но не и соодветен третман и лекување. И покрај тоа што Законот за извршување санкции во член 193 јасно предвидува како треба да се постапува со лица во што при отпуштањето од издржување казна затвор се тешко болни, сепак лицето е отпуштено од издржување казна затвор, без лична документација (лична карта) и здравствено осигурување, и токму поради тоа не е во можност веднаш да продолжи со соодветно лекување. За овој случај е поднесена претставка до Народниот правобранител за која сè уште нема одговор.

КСЗПМЗ бара од Министерството за правда и од Управата за извршување санкции да преземат соодветни мерки за надминување на овој проблем што постои повеќе години и со кој се загрозуваат правата на луѓето што употребуваат дроги, но и на сите болни лица што се на издржување казна затвор.

КСЗПМЗ бара од директорот на КПД Идризово конечно да преземе соодветни мерки за почитување на Законот за извршување санкции од страна на сите вработени во

институцијата, со што ќе се обезбеди навремено лекување и реинтеграција во заедницата на луѓето што ја издржале казната затвор.

КСЗПМЗ нуди експертска помош за едукација на затворскиот кадар за зависности и работа со лица што употребуваат дроги.

4.

НЕПОСТОЕЊЕ ПРОГРАМА ЗА ЛЕКУВАЊЕ ДЕЦА ШТО УПОТРЕБУВААТ ДРОГИ - ПОВРЕДА НА ПРАВОТО ЗА ЛЕКУВАЊЕ И ПРАВОТО НА ЖИВОТ

Проблемот со непостоењето програма за лекување малолетници, односно деца што употребуваат дроги во Македонија е прашање што е детектирано пред многу години. Покрај сите активности иницирани, пред сè, од страна на ХОПС – Опции за здрав живот Скопје во насока на решавање на овој проблем, надлежните немаат преземено речиси ништо. Единствено Министерството за здравство започна изработка на протокол за лекување деца што употребуваат дроги што веќе две години е во подготвителна верзија и сè уште не е усвоен. Индиферентноста на надлежните институции доведува до постојано зголемување на бројот на деца што употребуваат дроги и до значително нарушување на нивното здравје. Само во текот на 2016 година, Здружението ХОПС има исконтактирано со вкупно 33 деца што употребуваат дроги, од кои 7 се нови, односно за првпат се исконтактирани таа година. И покрај заложбата на тимот на ХОПС во 2016 година, ниту еден малолетник не започнал со лекување на зависноста поради непостоењето соодветна програма и административни бариери. Имено, Центрите за лекување зависности работат во состав на Психијатриска болница, која според статутот е надлежна само за возрасни лица, односно овие центри не се регистрирани за третман на лицата под 18-годишна возраст. Единствена опција останува третманот со бупренорфин при Клиниката за токсикологија, но тука се јавуваат значајни

административни бариери и поради тоа во 2016 година оваа програма нема примено ниту еден клиент што е малолетник. Својата загриженост во однос на немањето можност за лекување и рехабилитација на лицата под 18-годишна возраст ја изразуваат и 5 различни комитети на Обединетите нации: Комитетот за заштита на правата на детето (2000), Комитетот за елиминирање на дискриминацијата на жените (2013), Комитетот за елиминирање на сите форми на расна дискриминација (2015), Комитетот за човекови права (2015) и Комитетот за социјални, културни и економски права (2016). Сите тие во заклучните согледувања за Република Македонија препорачуваат развивање превентивни мерки и служби за лекување и рехабилитација за децата што употребуваат дроги.¹³

Во прилог е еден од случаите детектирани во текот на 2016 година, кој најдобро ги објаснува проблемите со лекувањето деца што употребуваат дроги.

Девојче на возраст од 16 години веќе извесно време инјектира дроги. Теренскиот тим на ХОПС ја мотивира да се лекува, но бидејќи е сместена во ЈУ за згрижување деца со социјално-воспитни проблеми „25 Мај“, треба да се добие дозвола од родител/старател, и Центарот за социјални работи се обврзува да го побара нејзиниот татко. Во меѓувреме се дознава дека девојчето е бремено и ХОПС обезбедува гинеколошки преглед со кој се потврдува бременоста. Контактано е со раководни лица од центрите за лекување што спроведуваат третман со метадон заради прием на лекување 16-годишно бремено девојче и добиена е информација дека во дневните центри за превенција и лекување болести на зависност не примаат лица под 18 години согласно статутот на ЈУ Психијатриска болница Скопје. Поради ова, како единствена опција за лекување останува Клиниката

13 CRC/C/15/Add.118. Concluding observations on the Committee on the Rights of the Child: The Former Yugoslav Republic of Macedonia to the initial report, 23 February 2000; CEDAW/C/MKD/CO/4-5. Concluding observations on the combined fourth and fifth periodic report of the former Yugoslav Republic of Macedonia, adopted by the Committee at its fifty-fourth session (11 February–1 March 2013), 22 March 2013. Concluding observation on the third periodic report of the former Yugoslav Republic of Macedonia, adopted by the Committee at its 3191 meeting 17 August 2015; E/C.12/MKD/CO/2-4. Concluding observations on the combined second to fourth periodic reports of the former Yugoslav Republic of Macedonia, 15 July 2016.

за токсикологија каде што лица со навршени 16 години може да се лекуваат со бупренорфин. Но, освен согласност од родител/старател, треба да се обезбеди психијатриска проценка и по препорака на лекарот од токсикологија да се вклучат педијатар и гинеколог поради бременоста. Следната бариера беше кој ќе ја направи психијатриската проценка затоа што на клиниката за токсикологија нема вработен психијатар што може да ја направи процената. Во дневните центри за третман и лекување болести на зависности, психијатрите не може да направат проценка бидејќи, согласно статутот, не работат детска психијатрија. Од страна на Клиниката за психијатрија, оддел за деца и млади, беше укажано дека тие не можат да ја направат процената бидејќи не работат со болести на зависност. Во меѓувреме, ЦСР информира дека ќе обезбедат согласност од таткото на девојчето што е потребна за да се почне со лекувањето. Сите овие разговори, состаноци, средби траат повеќе од 10 дена, и кога се наоѓа психијатар што прифаќа да ја направи процената, девојчето уморно од секојдневното чекање почна да се премислува и се откажа истиот ден кога требаше да се направи процената. По околу две недели, таа доаѓа во ХОПС и пренесува информација дека имала спонтан абортус и дека од институцијата каде што е сместена ја однеле на Клиниката за гинекологија. Девојчето не беше мотивирано повторно да се почне со процедурата за лекување. Денес е повторно на улица и инјектира дроги.

Ако постоеше програма за лекување деца што употребуваат дроги, немаше да се губи драгоцено време во решавање административни бариери за вклучување на третман со бупренорфин, а ова девојче ќе беше на лекување и немаше да се случи спонтаниот абортус.

КСЗПМЗ инсистира Министерството за здравство во најкраток можен рок да го финализира и да го усвои протоколот за лекување деца што употребуваат дроги.

Да се формира мултисекторска работна група што ќе изработи програма за лекување, ресоцијализација и грижа за децата што употребуваат дроги.

Да се отвори програма за лекување на децата што употребуваат дроги, како и програми за ресоцијализација и грижа за децата што употребуваат дроги.

5.

ПРЕКРШУВАЊЕ НА ОДРЕДБИТЕ ОД УПАТСТВОТО ЗА ПРИСТАП ДО ЛЕКАР ВО ЗАТВОРСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ

Во текот на август 2016 година, медиумите известија за случај во КПД Идризово каде што осуденичка ја делела дневната терапија за лекување на осуденичките од женскиот оддел на затворот, вклучително и метадон, како терапија за лекување зависност.¹⁴

„Осудена шверцерка на голема количина кокаин, која е на отслужување на повеќегодишната затворска казна, им прави коктейли од седативи и други видови апчиња, а потоа им ја дели медицинската терапија на осуденичките во затворот Идризово. Осуденичката ова го правела повеќе од една година, по претходна усна наредба од затворската полиција. Кога таа, која е во улога на медицинска сестра, не била во можност да ја дели терапијата, неа ја заменува друга осуденичка, осудена за убиство.“

Ова прекршување на упатствата во Идризово, Народниот правобранител го открил и го процесирал по добиени анонимни претставки на затворенички од женскиот оддел во Идризово. Тие се пожалиле дека наместо лекарката, медицинската сестра или други службени лица во установата, терапијата им ја давала осуденичката.

¹⁴ Сакам да кажам „Осудена шверцерка на кокаин ги лекува затвореничките во Идризово“ 26.8.2016 година.

Народниот правобранител ја посетил институцијата и ја констатирал истата состојба како и во добиените претставки и веднаш ја известил Управата за извршување санкции, од која побарал да изврши контрола. Управата ургентно постапила и, според Записникот од вонредниот стручен надзор на Управата, таа во целост ги потврдила наводите на осуденичките за незадоволството од здравствената служба на затворот.

Во Записникот од контролата извршена на 20 јули 2016 година, Управата наведува дека секојдневно, наутро и навечер, пропишаните лекови од затворската лекарка се делат на жените затворенички од осудено лице – жена, во присуство на службените лица.

„Потврдени се сознанијата за несоодветна поделба на лековите за орална употреба, поточно дека лековите се толчат со железен тег на лист хартија од страна на осуденичка што ја дели терапијата, што беше потврдено во разговор со неа. Исто така, од надзорот се добиени сознанија за давање медицинска помош во вид на преврски и други случаи на полесни повреди од страна на осуденичката што ја дели терапијата“, констатира Управата за извршување санкции.

Народниот правобранител дал рок од десет дена да се надмине оваа состојба, која е во спротивност со Упатството за пристап до лекар во затворските институции, според кое преглед, давање медицинска терапија и медицинска (прва) помош и преврска на осудените лица треба да се вршат само од лекарот и од здравствените работници во установата, во присуство на припадник од секторот за обезбедување. Според Упатството за пристап до лекар на осудените лица во установата, лекови што се опасни ако се употребуваат во прекумерна доза (психофармакотерапија, седативи, неуролептици, хипнотици и други лекови) се чуваат во затворена аптека и секој ден, секоја доза се дава поединечно на осуденото лице, од медицинско лице, а не од осуденичка или од кое било друго лице во затворот, потсетува Народниот правобранител.

Европскиот комитет за спречување тортура, нехуман или понижувачки третман и казнување, во извештајот за посетата

на Македонија во 2014 година забележа дека „загрижува што во повеќе од посетените установи, дистрибуцијата на лекови на осудениците (вклучувајќи и супституциска терапија) се врши од страна на затворските службеници, особено што се врши надвор од работното време на здравствениот персонал“. Ова е спротивно на упатствата издадени од Управата за извршување санкции, и Европскиот комитет им препорачува на националните авторитети „да се преземат сите потребни чекори за да осигури безбедна дистрибуција на лековите, вклучително и супституциска терапија единствено од страна на медицински лица“.¹⁵

Во ноември, медиумите известија дека директорот на КПД Идризово постапил по барањето на Народниот правобранител дури на 26 октомври и донел одлука дека се забранува осуденички да делат дневна терапија со лекови и метадон. „Според наредбата, исклучиво припадничките на затворската полиција ќе имаат пристап до претходно подготвената дневна или редовна неделна терапија. Таблетите ќе се делат на дневна основа, строго според упатства дадени од лекарот“.¹⁶

Коалицијата СЗПМЗ оценува дека Народниот правобранител постапил согласно неговите задолженија и ја поздравува неговата улога за решавање на овој случај.

Коалицијата СЗПМЗ бара од Управата за извршување санкции и од директорот на КПД Идризово целосно да ја спроведуваат препораката на Европскиот комитет за спречување тортура, нехуман или понижувачки третман и казнување, според која дистрибуцијата на лековите, вклучително и супституциска терапија, до осудениците треба да биде единствено од страна на медицински лица.

15 Report to the Government of “the former Yugoslav Republic of Macedonia” on the visit to “the former Yugoslav Republic of Macedonia” carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 17 October 2014, Council of Europe, 2016.

16 Сакам да кажам „Затворот ‘Идризово’ забрани осуденички да даваат лекови и метадон, по реакција на Омбудсманот“ 1.11.2016

6.

ДИСКРИМИНАЦИЈА НА ЛУЃЕТО ШТО УПОТРЕБУВААТ ДРОГИ ВО РАБОТНИТЕ ОДНОСИ

Во 2015 година, лице што е на третман со метадон ја изгубило работата поради неговата здравствена состојба (зависност од дроги) и поради припадност на маргинализирана група – лице што употребува дроги. Лицето се обратило до Државниот инспекторат за труд, кој по извршениот увид во документацијата и кај работодавецот не утврдил повреда. Во 2016 година, жртвата поведе судска постапка за заштита од дискриминација со барање за правичен надоместок поради повредата – дискриминацијата. Во тек е судската постапка пред првостепениот суд. Оваа е првата судска постапка за заштита од дискриминација што е поведена од страна на лице што употребува дрога и поради тоа е многу значајна за мотивирање на другите луѓе што употребуваат дроги што се дискриминирани, како и за подигање на свеста и едукација на судиите за специфичните проблеми на луѓето што употребуваат дроги во остварувањето на нивните права во секојдневниот живот. Досега имало случаи пред Комисијата за заштита од дискриминација во случај на остварување на правото на здравје.

Зависноста од опијати како хронична болест најчесто се третира долгорочно со супститут како што е метадонот, чија главна цел е намалување, односно целосно прекинување на употребата на нелегални супстанции. Оваа терапија му овозможува на клиентот ефикасно да ги извршува работните обврски и затоа е неопходна поддршката од општеството во целина, вклучително

и стопанството, семејството, институциите во процесот на ресоцијализација.

КСЗПМЗ предлага надлежните институции, МЗ и МТСП да организираат кампања за намалување на стигмата кон луѓето што употребуваат дроги и што се лекуваат од зависност, како и кампања за вработување на овие граѓани, со што ќе се овозможи да се постигне целта на лекувањето, како и нивна целосна ресоцијализација и рехабилитација.

Во случај на повреда на правото на работа, надлежните институции, односно Државниот инспекторат за труд и судовите треба еднакво да ги штитат правата на маргинализираните заедници, независно од нивната здравствена состојба.

7.

АРБИТРАРНО ЗЕМАЊЕ И ЗАЧУВУВАЊЕ НА ДНК НА ЛИЦА ШТО УПОТРЕБУВААТ ДРОГИ

Овој случај е започнат уште во 2010 година. Неколкумина пациенти што се на метадонска терапија во болницата во Кисела Вода пријавија во Коалицијата СЗПМЗ (во февруари 2010 г.) дека по земањето на терапијата биле пресретнати од полиција пред болницата, при што им бил земен брис од уста за ДНК-анализа. Од страна на ХОПС, членка на Коалицијата СЗПМЗ, беа пријавени и четири индивидуални случаи на земање примерок за ДНК-анализа на лица што биле приведени на различни локации, однесени во најблиската полициска станица, а потоа и во една од бараките на МВР каде што од устата им е земен примерок за ДНК-анализа.

Коалицијата СЗПМЗ поднесе претставки до Народен правобранител за сите индивидуални случаи и барање за испитување повреда на правото на приватност до Дирекција за заштита на личните податоци.

Коалицијата СЗПМЗ укажа на тоа дека според Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП), земањето и зачувувањето примероци од ДНК мора да биде согласно закон, што подразбира јасни и точно утврдени правила за обемот и примената на мерките, како и други заштитни мерки и гаранции што ќе спречат злоупотреба и арбитрарност. Исто така, Коалицијата укажа на тоа дека согласно Европскиот суд за човекови права, зачувувањето примероци од ДНК на осомничени но неосудени лица е вмешување во правото

на почитување на приватниот живот и не може да се смета за неопходно во едно демократско општество. И покрај овие укажувања, Народниот правобранител и Дирекцијата за заштита на личните податоци не утврдија повреда и постапката продолжи пред Управниот и Вишиот управен суд, каде што се потврди одлуката на Дирекција. По исцрпувањето на домашните правни лекови, во 2013 година беше поднесена жалба до Европскиот суд за човекови права. ЕСЧП го прифати случајот на разгледување, ја информираше Република Македонија што се произнесе по случајот и ги негираше наводите дека постои повреда на правото на приватност. Во следниот период се очекува одлука на Судот дали има повреда или не. Ова е прв случај пред ЕСЧП против Македонија од страна на луѓе што употребуваат дроги, а во меѓувреме се поднесени и други жалби за други случаи на повреда на нивните права, од кои се очекува Судот да утврди повреда и да ѝ даде насока на државата за унапредување на законската рамка и за подобрување на постапувањето на институциите кон маргинализираните заедници.

Коалицијата СЗПМЗ апелира до сите здруженија за заштита на човековите права, особено до здруженијата што работат со луѓето што употребуваат дроги, да ги мотивираат луѓето чии права се прекршени да ги пријавуваат случаите и да ги искористат сите домашни и меѓународни правни механизми за заштита на нивните права.

Исто така, ги повикуваме институциите при своето постапување да ги почитуваат правата на луѓето што употребуваат дроги, загарантирани со Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани согласно Уставот.

8.

СПИСАНИЕ „ДРОГИ – ПОЛИТИКИ И ПРАКТИКИ“

ХОПС и Коалицијата во 2016 година издадоа два броја од списанието „Дроги - политики и практики“. Ова списание, чиј прв број се појави во 2013 година, е единствено од таков вид во Југоисточна Европа и еден од неколкуте што се издаваат во светот. „Дроги - политики и практики“ се стреми да понуди поинакви гледишта на политиките и практиките за дрогите и употребата на дрогите, да образува поширока публика, да обезбеди поголема видливост на луѓето што употребуваат дроги и да поттикне дијалог за изнаоѓање соодветни и хумани решенија за наведените општествени прашања.

Темите на петтиот и шестиот број се „Зошто е битна едукацијата?“ и „Млади и дроги“.

Сите броеви на списанието можат да се симнат од веб-страниците на Коалицијата и на ХОПС.¹⁷

¹⁷ <http://www.hops.org.mk/mk/magazin>
http://coalition.org.mk/publikacii_cat/edukativno-informativni-materijali/

Преглед на состојбата со правата на сексуалните работници

ДРАГАНА ДРНДАРЕВСКА

1.

СЕСУАЛНИТЕ РАБОТНИЦИ СЕ ЖРТВИ НА НАСИЛСТВО И ПРЕКРШУВАЊЕ НА ПРАВАТА ОД СТРАНА НА ПОЛИЦИЈАТА

Во 2016 година, во Коалицијата СЗПМЗ беа пријавени 11 случаи на вербално и физичко насилство кон сексуални работници. Пет од овие случаи се насилство кон сексуални работници, транс-жени, а другите шест се случаи на насилство кон жени што се сексуални работнички.

Од документираните случаи на повреда на правата на сексуалните работници, забележливо е дека транс-жените што се занимаваат со сексуална работа се исклучително изложени на насилство, уцени и закани по нивниот живот и по здравјето поради родовиот идентитет и дополнително поради занимањето - сексуална работа. Полицијата ретко постапува професионално во овие случаи и обично не презема конкретни дејствија за да ги заштити, па сторителите се охрабрени и не е реткост едно исто лице постојано да вознемирува транс-жена што е сексуална работничка, а полицијата да не преземе конкретни дејствија за да ја заштити.

Многу загрижувачко е тоа што во 10 од 11 документираните случаи, полициски службеници се сторители на повредата на правата. Од овие 10 случаи, во 3 случаи полициски службеници се директни сторители на повредата преку навреди и понижувачко однесување кон сексуални работници на отворена сцена и неосновано лишување од слобода и задржување во полициска станица. Еден од документираните случаи се однесува и на

силување сексуална работничка од страна на полициски службеник, односно повеќекратно изнудување секс, проследено со закани кон сексуалната работничка дека доколку каже некому, ќе ја пријавел во полиција и ќе ѝ наштетел на приватноста. Жртвата не се осудува да го пријави случајот во полиција бидејќи е уплашена за последиците. Во другите седум случаи, полицијата ги повредила правата на сексуалните работници откако се обиделе да ги пријават случаите на насилство. Во овие случаи, полицијата не постапила согласно законот и не презела ништо за да ѝ помогне на жртвата и да го казни сторителот, а во пет од нив, по пријавувањето во полиција, жртвите дополнително се соочувале со навреди, закани и понижувачко однесување.

Од документираните случаи, исто како кај транс-жените што се сексуални работнички, жените Ромки што се занимаваат со сексуална работа дополнително се изложени на насилство поради етничката припадност.

Оваа загрижувачка статистика, иако не е репрезентативна, зборува за силеџството и полициската бруталност кон сексуалните работници. Со ваквото постапување, полициските службеници не само што не ја извршуваат професионално работата што им е доверена согласно законот, туку и директно се извршители на сериозни кривични дела преку злоупотреба на службената положба и моќ што им е доверена, на сметка на маргинализирана позиција на сексуалните работници. Во вакви услови, каде што полициските службеници се сторители на насилство кон сексуални работници, незамисливо е оваа маргинализирана група да се охрабри за да ги пријавува случаите и да бара заштита.

Непостапувањето и деградирачкиот однос на полицијата кон сексуалните работници од страна на правните тимови на ХОПС и Коалицијата СЗПМЗ се пријавуваат во Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди и кај Народниот правобранител. Но и во овие случаи, одговорите пристигнуваат доцна и вообичаено не се утврдува одговорност на полициските службеници. Сепак, бележиме позитивен одговор на случај каде што сексуална работничка по пријавата за насилство од страна на поранешен партнер и упорното непостапување од страна

на полицијата, случајот го пријавила во СВКПС на МВР и кај Народниот правобранител. По пријавата, полицијата постапи според законот и насилникот повеќе не ја вознемирува жртвата. Но сепак, во овој случај не се работеше за насилство кон сексуална работничка поради занимањето, туку стануваше збор за семејно насилство каде што занимањето на жртвата воопшто не беше дискутирано.

Коалицијата СЗПМЗ апелира до Министерството за внатрешни работи итно да преземе мерки за спречување на насилството кон сексуалните работници, особено во случаите каде што како сторители се јавуваат вработени во МВР. Преку неказнување, толерирање и молчење за случаите на насилство, МВР го одобрува тоа и се става во позиција на соучесник. Улогата на полицијата е таа да ги заштитува правата на граѓаните, а не да ја користи службената положба за да ги злоупотребува маргинализираните групи, како што се сексуалните работници. Освен преку казнување на полициските службеници, сторители на насилство кон сексуални работници, МВР треба да преземе мерки за едукација на своите вработени, да ги потсети дека сексуалната работа согласно КЗ не е кривично дело и да ги сензибилизира за работа со оваа маргинализирана заедница.

Коалицијата апелира и до Народниот правобранител, како институција надлежна за случаите на повреда на правата од страна на полицијата, да преземе засилени мерки за надзор над полицијата при постапувањето со сексуалните работници.

Коалицијата СЗПМЗ препорачува Министерството за здравство да ги координира своите активности со Министерството за внатрешни работи, бидејќи со злоупотребата на сексуалните работници, полицијата директно придонесува за зголемување на ризикот по здравјето и животот на оваа маргинализирана заедница. Преку градење партнерство со организациите што се застапуваат за правата на сексуалните работници, МВР треба да преземе конкретни мерки за градење доверба помеѓу полицијата и сексуалните работници со цел зголемување на бројот на пријавени случаи на насилство и заштита на правата на оваа маргинализирана група.

2.

АРБИТРАРНА ПРЕСУДА НА АПЕЛАЦИОНИОТ СУД СКОПЈЕ ВО СЛУЧАЈОТ „УЛИЧНА ПРОСТИТУЦИЈА“

Во 2015 година, Основниот суд Скопје II - Скопје по вторпат донесе првостепена пресуда во која делумно го усвои тужбеното барање на сексуалните работнички, жртви на акцијата „Улична проституција“, и ги задолжи МВР и Основниот суд Скопје I - Скопје да ја надоместат настанатата нематеријална штета, сторена при повреда на правата преку понижувачко однесување од страна на МВР - употреба на присила за да дадат крв за анализа и приведување со цел да се направи обид за да се обезбедат докази за постоење кривично дело. Пресудата беше обжалена од страна на МВР и од Основниот суд Скопје I - Скопје, а Апелациониот суд Скопје на 28.1.2016 година донесе пресуда со која ја усвои жалбата и ја преиначи првостепената пресуда.

Во пресудата, Апелациониот суд Скопје го одби како неосновано тужбеното барање на сексуалните работнички и ги задолжи да му ги надоместат парничните трошоци на Основниот суд Скопје I - Скопје во износ од 166.842 денари.

Иако пред судот се изведуваат сите докази и, согласно образложението на пресудата, јасно е дека сексуалните работнички прво се приведени и присилно тестирани во Инфективната клиника, а потоа е обезбедена писмена наредба од страна на истражен судија за лекарски преглед, што значи дека полицијата ги привела сексуалните работнички со цел да направи обид да се обезбедат докази за евентуално постоење

кривично дело, сепак Судот тврди дека тука нема повреда на правата и дека е постапувано согласно законот. Па така, Судот во пресудата навел: „Тужителките во случајот се приведени за да се соберат докази дали евентуално е извршено кривично дело...“. За да биде приведено некое лице, тоа треба да биде во својство на обвинет, а не смее да се приведува со цел да се приберат докази за обвинение.

Во образложението, Судот не им подарува верба на писмените изјави на сексуалните работнички и оценува дека се дадени со цел да успеат во постапката, и уште повеќе не му дава значење на изготвеното судско медицинско вештачење со кое се утврдуваат душевните болки, бидејќи според Судот, тоа било изготвено врз основа на еднострани искази на тужителките - сексуални работнички. Неуважувањето на медицинското вештачење, без да се образложат конкретни докази за негово евентуално непрофесионално подготвување, може да се оцени како претенциозно и арбитрарно. Целта на вештачењата е вешто лице, односно експерт во некоја област да го даде своето мислење и да му помогне на Судот за материја за која тој нема експертиза, па сосема е непрофесионално од Судот вештачењето да не го уважува и да го толкува без да изнесе конкретни причини за таквото постапување.

Во образложението, Судот наведува „...треба да се има предвид и фактот дека во правниот поредок на РМ, давањето сексуални услуги е недозволиво, противправно, казниво дело, при што кога се извршува тоа дело - давање сексуални услуги, постои опасност од пренесување сексуални заразни преносливи болести, што било доволна причина, утврдена во закон, за преземање дејствија од страна на тужените“. Ваквото тврдење на Судот е неточно и тоа остава простор за злоупотреба и го нормализира прекршувањето на правата на сексуалните работници. Со ваквото тврдење, Судот смета дека со самиот факт што некој се занимава со сексуална работа, сосема е логично да биде обвинет за пренесување заразна болест. Дополнително, во Македонија, сексуалната работа е прекршок на јавниот ред и мир, не е кривично дело, па според ова, Судот како да го оправдува прекршувањето на правата на сексуалните работници само затоа што се потенцијални сторители на

прекршок. Судот не смее на ваков начин да генерализира, туку за секој поединечен случај треба да го има предвид прво прашањето дали воопшто е пренесена заразна болест преку сексуална работа (т.е. дали има оштетено лице) и дали при работа сексуалните работници користеле кондоми и други средства за заштита од пренесување СПИ. Имено, ОЈО кривично гони, а Основниот суд Скопје I - Скопје ги осудува сексуалните работници за апстрактно загрозување, без да постојат докази дека преку конкретно полово дејство реално е пренесена некоја инфекција, односно не постои оштетен. Тоа што некој е позитивен на ХЦВ и се занимава со сексуална работа не смее да биде основа за кривична санкција. Со ваква примена на членот 205 од КЗ, директно се повредуваат сексуалните и репродуктивните права на лицата што се носители на некоја СПИ и се смета дека на овие лица треба да им се ограничат сексуалните и репродуктивни права, независно од тоа дали нивното однесување е ризично или не (употреба на кондом, третман, редовно тестирање и сл.).

Судот, исто така, не ја препознава одговорноста на полицијата да го заштити идентитетот на сексуалните работници, па одговорноста за снимањето ја лоцира кај новинарите и притоа заклучува дека снимањето било извршено на тој начин што се внимавало за заштита на идентитетот на приведените лица. Ваквото тврдење значи дека Судот смета оти е доволно да се замаглат лицата на приведените, без притоа да се оцени дали воопшто е потребно во вакви случаи да се организираат спектакуларни приведувања, какви последици имаат тие кон пресумпцијата на невиност и притоа Судот не гледа повреда на правата на сексуалните работнички преку издавање информации од страна на органите за нивната здравствена состојба.

Со оглед на тоа дека Апелациониот суд ја преиначи првостепената пресуда, а во преиначената пресуда сметаме дека судот арбитарно одлучува преку погрешна примена на материјалното право, правниот тим на ХОПС ќе побара ревизија на пресудата од страна на Врховниот суд на Република Македонија како вонреден правен лек.

Коалицијата СЗПМЗ е загрижена за арбитарното постапување на Апелациониот суд и апелира до Врховниот суд да ја уважи

ревизијата, да ја укине одлуката на Апелациониот суд и да ја потврди одлуката на Основниот суд Скопје II - Скопје, со што по девет години, сексуалните работнички ќе добијат заштита на правата повредени од страна на МВР и од Основниот суд Скопје I - Скопје.

Коалицијата СЗПМЗ препорачува идното Собрание да го измени членот 205 од КЗ за да се избегне понатамошна криминализација на сексуалните активности, сексуалната работа и трансмисијата на ХИВ и ХЦВ, со бришење на делот од ставот 1 од овој член: „...или со вработување или држење лице што боледува од заразна болест со вршење полово дејство или на друг начин“, како и ставот 3 со кој се предвидува значително поголема казна доколку е пренесена неизлечива заразна болест, ставот 4 со кој се казнува и обидот и ставот 6 со кој се криминализира и небрежното пренесување. Пренесувањето СПИ, ХИВ и ХЦВ се превенира преку програми за намалување штети, достапен третман, редовно тестирање и преземање конкретни мерки за намалување на стигмата и насилството кон клучните заедници (сексуални работници, корисници на дрога и мажи што имаат секс со мажи). Криминализацијата на преносот на болести не придонесува за намалување на бројот на инфекции, туку единствено придонесува за повреда на сексуалните и репродуктивните права на граѓаните, особено на најмаргинализираните групи.

3.

СЕКСУАЛНИТЕ РАБОТНИЦИ ПОВТОРНО ПОБАРАА ЗАШТИТА ОД НАСИЛСТВО И ПРИЗНАВАЊЕ НА РАБОТНИЧКИТЕ ПРАВА

По повод 17 декември, Меѓународниот ден против насилство врз сексуалните работници, СТАР-СТАР го организираше деветтиот по ред Марш на црвените чадори. Под слоганот „Слободниот избор е право, а не привилегија“, сексуалните работници побараа од државата да преземе конкретни мерки за да ги заштити од насилство, правно да ја признае сексуалната работа и работничките права на сексуалните работници, да овозможи пристап до правда, соодветна социјална заштита и мерки за градење доверба во институциите. На маршот, од лично име се обрати и сексуална работничка и посочи на двојните стандарди во општеството што, од една страна, морализира, ги осудува сексуалните работнички и го нормализира насилството кон нив, а, од друга страна, ги користи нивните услуги. Говорничката порача дека стигмата дополнително ги отуѓува сексуалните работници од институциите, наместо тие да бидат отворени кон нив и да им ја дадат потребната поддршка и помош во случаите на насилство. На маршот, сексуалните работници побараа почитување на нивното право на избор и изборот на сексуална работа како професија, порачувајќи дека работничките права треба да важат еднакво и за нив, а институциите треба да им

обезбедат безбедна средина за работа и да ги заштитат од насилство¹⁸.

Медиумите и оваа година известуваа за Маршот на сексуалните работници и соодветно ги пренесоа пораките на СТАР-СТАР. Кај некои медиуми има и доза на сензационализам¹⁹ при известувањето, но сепак, во текстот се пренесуваат пораките на маршот.

18 „...за сите предрасуди и стигми што стојат како мрачни облаци врз нашите глави, и да го кренеме гласот против оние што спроведуваат двојни стандарди, осудувајќи го нашиот начин на избор, а истовремено уживајќи во нашите услуги. Престанете вашите морални вредности да ги вреднувате врз моите одлуки! Моите морални вредности ми велат да заработам за себе и за мојата фамилија, ова е мојот начин: Да РАБОТАМ како сексуална работничка! Јас одлучувам за себе и своето тело! Јас одлучувам каков тип услуга ќе продавам, институциите единствено можат да одлучат под какви околности ќе ја спроведам... Вашите работнички права се и наши права. Со овој настан, од името на сите мои колеги, би сакала да ве информирам за застрашувачката состојба за безбедноста и лошите услови во кои ние живееме и работиме... Стигмата дополнително нè отуѓува од институциите, од кои ни е потребна помош и поддршка. Ние и натаму ќе останеме обесхрабрани да ги пријавиме силувањата, тепањата, уцените и заканите, а вие нема да го намалите криминалот“.

19 Телеграф „Со голи задници на плоштад: Сексуалните работнички протестираа во Скопје“ 17.12.2016 година.

4.

ЗАЈАКНУВАЊЕ НА КАПАЦИТЕТИТЕ НА ЗДРАВСТВЕНИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ РАБОТНИЦИ ЗА ДАВАЊЕ УСЛУГИ, ТРЕТМАН И ПОДДРШКА НА СЕКСУАЛНИТЕ РАБОТНИЦИ/-ЧКИ

Во текот на 2016 година, СТАР-СТАР организираше два тренинзи за здравствени работници на тема „Унапредување на модели и практики во здравствениот систем кон третманот на маргинализираните заедници со особен акцент на сексуалните работници“, со кои беа опфатени вкупно 17 здравствени работници. Здравствените работници вклучуваа лекари и медицински сестри од јавни и приватни здравствени установи, како гинеколози, психијатри, матични лекари и вработени од службите за итна медицинска помош.

Целта на тренинзите беше унапредување на знаењето и сензибилизација на здравствените работници во работата со сексуални работници, вклучително ЛГБТ, МСМ и лица што живеат со ХИВ, подобрување на пристапот до информации од областа на сексуалното и репродуктивното здравје и подобрување на пристапот до здравствени услуги. На тренинзите беа опфатени теми поврзани со активистичките движења на сексуалните работници, дефинирање на родовиот идентитет и сексуалната ориентација, дефинирање на сексуалната работа, како и основите на ХИВ-инфекцијата. Преку отворена дискусија со

претставничка од транс-заедницата беше опфатена тема за самиот процес на транзиција, како и потребите и проблемите на тие лица. Истовремено беа презентирани и модели и практики на здравствени сервиси за трансродови лица и сексуални работници надвор од РМ. Преку вежба беше презентирано доброволното советување и тестирање, и градација на ризик и сексуално однесување. Својот придонес здравствените работници го дадоа во сесијата „Градењето партнерски однос на релација здравствени установи - граѓански сектор во подобрување на пристапот на пациенти кон здравствени услуги“, во која најголем број здравствени работници како индивидуалци, но еден голем дел и како претставници на јавните здравствени установи, покажаа голема заинтересираност и препознаа потреби за градењето партнерски однос, со цел подобрување на пристапот на маргинализираните заедници, особено на сексуалните работници кон добивањето здравствени услуги. Најголемиот дел од здравствените работници што беа опфатени со тренинзите по самата обука укажаа на фактот дека здравствените услуги се недоволно достапни за ранливите популации.

Со тренингот „Унапредување на модели и практики во социјалниот систем кон третманот на сексуалните работници“ беа опфатени вкупно 8 претставници на Меѓуопштинскиот центар за социјални работи во Скопје. На тренингот беа презентирани проблемите и потребите на заедницата на сексуални работници, сервисите што ги нудат здруженијата на граѓани Опција Охрид и ХОПС Скопје, како и сервиси од граѓанското здружение Стигма од Љубљана. Преку работилницата „Воспоставување и унапредување на соработката помеѓу центрите за социјална заштита и граѓанскиот сектор“ се покажа интересот на претставниците на ЈУ МЦСР за подобрување и за зголемување на соработката помеѓу двата сектори со цел поголема достапност на социјалните сервиси до заедницата на сексуални работници.

Коалицијата СЗПМЗ ги поздравува заложбите на СТАР-СТАР за сензибилизирање на здравствените и социјалните работници. Коалицијата СЗПМЗ препорачува институциите од здравството и од социјалната заштита посистематски да се вклучат во

тренинзи за јакнење на капацитетите на своите вработени во партнерство со граѓански организации, со цел унапредување на социјалната и здравствената заштита, како и превенција од дискриминација кон сексуалните работници.

5.

„ДОБРОВОЛНА СЕКСУАЛНА РАБОТА“ - ИСТРАЖУВАЊЕ НА СТАР-СТАР СПРОВЕДЕНО ПОМЕЃУ СЕКСУАЛНИ РАБОТНИЦИ

Во 2016 година, СТАР- СТАР спроведе истражување помеѓу сексуалните работници, со главна цел собирање податоци, перцепции и ставови на сексуалните работници во врска со доброволната сексуална работа и легализацијата на сексуалната работа. Истражувањето се спроведе помеѓу сексуални работници од отворена и затворена сцена, преку анкети со 73 сексуални работници.

Главните наоди од истражувањето укажуваат на тоа дека самата заедница, сексуалната работа ја перципира како еднаква со која било друга професија, па затоа како најчести причини за започнување со сексуалната работа се наведуваат финансиите за обезбедување егзистенција, подобрување на квалитетот на живот и издржување на децата и другите членови на семејството. Сепак, во своите одговори испитаниците наведуваат дека условите за работа како сексуален/-на работник/-чка надвор од Македонија се многу подобри и побезбедни. Најголем дел од анкетираниите сексуални работници сметаат дека потребно е да се промени законската рамка со која се регулира сексуалната работа во Македонија, што укажува на зголемување на свеста во заедницата.

6.

„ОД НАС ЗА НАС“ И „S-WORK“

И оваа година СТАР-СТАР продолжи со издавање на весникот „Од нас за нас“ наменет за сексуални работници. Целта на весникот е да ги информира сексуалните работници за услугите за сексуално и репродуктивно здравје што им се на располагање, за нивните права и можностите за заштита, активностите на здружението и други теми што се од интерес на сексуалните работници. Весникот се печати секој месец и се дистрибуира помеѓу сексуални работници.

Со цел доближување на сексуалната работа, како и потребите и проблемите на сексуалните работници кон општата популација, СТАР-СТАР го издава онлајн магазинот „S-Work“²⁰ што опфаќа различни теми поврзани со искуствата на сексуалните работници, адресирање на потребата за помена на регулацијата на сексуалната работа, претставување на културата на оваа маргинализирана заедница и слични содржини за сензибилизација на општата јавност.

20 Магазинот е достапен на веб-страницата на СТАР-СТАР <http://starsexwork.org/?cat=4>

IV.

Состојбата со правата на ЛГБТИ-заедницата. Преглед на состојбите, политиките и практиката на механизмите за заштита од хомофобија и трансфобија

ИРЕНА ЦВЕТКОВИЌ

1.

НЕКАЗНИВОСТ НА НАСИЛСТВОТО МОТИВИРАНО ОД ОМРАЗА ВРЗ ОСНОВА НА СЕКСУАЛНА ОРИЕНТАЦИЈА И РОДОВ ИДЕНТИТЕТ

Случаите на насилство мотивирано од омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет ниту во 2016 година не беа расчистени од страна на надлежните органи. Имено, не се пронајдени ниту маскираните напаѓачи што во 2014 година го каменуваа кафулето „Дамар“ додека ЛГБТИ Центарот за поддршка го прославуваше својот втор роденден, ниту, пак, се откриени и се изведени пред правдата сторителите на кривичните дела од омраза во 2012, 2013 и 2014 година (нападите врз ЛГБТИ Центарот за поддршка²¹), вклучително и каменувањето од страна на маскирани насилници на отворањето на Неделата на гордоста во 2013 година.

Етаблираната практика и политика на неказниност на хомофобичното и трансфобичното насилство од омраза резултира со создавање култура на мотивирање на насилниците и обесхрабрување на жртвите. Од тие причини, сè почесто ЛГБТИ-луѓето сметаат дека е бесполезно пријавувањето

21 Во првите две години од своето отворање, ЛГБТИ Центарот за поддршка и неговите активности беа мета дури на шест напади, а само за еден од овие напади се водеше судска постапка.

случаи на насилство или мотивирањето тие да се решат по институционален пат²².

Во 2016 година, на веб-платформата „Пријави насилство“ се пријавени 4 случаи на физичко, вербално и семејно насилство, но ниту една од жртвите не е мотивирана случаите да ги пријави до надлежни органи со помош на правниот тим на Коалицијата СЗПМЗ²³. Во еден од пријавените случаи, жртвата е пресретната од непознат млад маж, кој вербално ја навредувал и ѝ удрил шлаканица. Жртвата повикала полиција, но според нејзината пријава, иако дошла полиција, не презела ништо за расчистување на случајот.

Коалицијата СЗПМЗ, во текот на 2016 година, документира 10 случаи на прекршување права на ЛГБТ-луѓе. Од нив, најголем број, односно 9 се однесуваат на насилство (физичко и вербално) или закани за насилство, и еден на отпуштање од работа поради сексуална ориентација и јавно откривање на сексуалната ориентација на работно место. Од овие случаи, 6 се пријавени во полиција, а во еден случај самата полиција е сторител на вербално насилство кон транс-лице. Од пријавените случаи, жртвите се жалат на несоодветен третман од страна на полицијата и непрепознавање на насилството од омраза. Од пријавените случаи, ниту еден не е решен, односно насилниците не се изведени пред лицето на правдата, иако жртвата тврди дека некои од нив ги познава. Другите 3 случаи не се пријавени во полиција поради страв на жртвите од откривање на нивната сексуална ориентација или поради недоверба дека полицијата ќе го реши случајот. Како жртви во овие случаи се јавуваат геј-мажи и трансродови жени.

Кривичниот законик на Република Македонија содржи одредби за кривични дела против слободите и правата на човекот

22 10 документирани случаи на насилство врз ЛГБТИ во 2016 г. 4 документирани случаи на платформата <http://prijavinasilstvo.mk/>

23 Во февруари 2016 година, Коалицијата СЗПМЗ и ЛГБТИ Центарот за поддршка отворија онлајн платформа за пријавување насилство врз ЛГБТИ-луѓе. Потребата од ваква анонимна веб-платформа доаѓа токму од загрижувачката тенденција на непријавување случаи на прекршување на правата на ЛГБТИ-луѓето најчесто поради страв од нарушена дискреција на жртвата или поради недоверба во можноста од институционална заштита на правата.

и граѓанинот²⁴. Во однос на повреда на рамноправноста на граѓаните, Кривичниот законик во член 137 предвидува долг список основи за повреда на правата, но сексуалната ориентација и родовиот идентитет не се експлицитно набројани како другите основи. Ова претставува суштински проблем, имајќи предвид дека токму сексуалната ориентација и родовиот идентитет се трети по ред најчести основи за злосторства од омраза, веднаш зад злосторства врз основа на етничка и политичка припадност²⁵.

Коалицијата СЗПМЗ повторно апелира до Основното јавно обвинителство и до Министерството за внатрешни работи во најбрз можен рок да ги откријат и да ги изведат пред лицето на правдата сите сторители на кривични дела од омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет за да се обесхрабрат хомофобичните насилници и да се охрабрат жртвите да пријавуваат насилство мотивирано од омраза.

Коалицијата СЗПМЗ апелира до пратениците во Собранието на Република Македонија да предложат измени на Кривичниот законик со кои сексуалната ориентација и родовиот идентитет ќе бидат експлицитно набројани во основите на повредите на правата и слободите на граѓаните. Коалицијата СЗПМЗ му нуди на Министерството за внатрешни работи заеднички да спроведат обука за полициски службеници за сензитивизирање во врска со насилство и дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет, како и за заштита на правото на сексуална приватност.

24 Кривичен законик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015 и 226/2015). Одлуки на Уставниот суд на Република Македонија: У. бр. 220/2000 од 30 мај 2001 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 48/2001; У. бр. 210/2001 од 6 февруари 2002 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 16/2002; У. бр. 206/2003 од 9 јуни 2004 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 40/2004 и У. бр. 228/2005 од 5 април 2006 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 50/2006.

25 Стојановски Воислав, Исени Дрилон и Богоевски Павле. 2014. Годишен извештај за криминалот од омраза во 2014. Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија.

2.

АГЕНЦИЈАТА ЗА АУДИО И АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ УСЛУГИ УКАЖА НА ШИРЕЊЕ ХОМОФОБИЈА ВО ЕМИСИЈАТА „МИЛЕНКО НЕДЕЛКОВСКИ ШОУ“ И НА ТЕЛЕВИЗИЈАТА „КАНАЛ 5“

Во март 2016 година, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги објави писмен извештај за извршен програмски надзор во кој се опфатени изданијата на емисијата „Миленко Неделковски Шоу“ во период од: 15, 22 и 29 јануари и 5, 12 и 19 февруари 2016 година. Предмет на надзорот е член 48 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, односно посебната забрана за поттикнување или ширење дискриминација, нетрпеливост или омраза врз основа на раса, пол, религија или националност. Извештајот ги разгледува сите релевантни аспекти при оценувањето еден говор како дискриминаторски, хомофобичен и говор на омраза (контекст, лице што е одговорно, постоење намера, содржина, степенот и опсегот на изразувањето и веројатноста од влијание врз публиката и нејзини идни дејства).

„Канал 5“, со изјавите и ставовите искажани од страна на Миленко Неделковски во изданијата на неговата емисија „Миленко Неделковски Шоу“, поттикнува и шири дискриминација, нетрпеливост и омраза врз основа на сексуална ориентација со што го прекрши член 48 од Законот за аудио и аудиовизуелни

медиумски услуги, се вели во констатациите од надзорот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Агенцијата укажа на тоа дека прекршувањето на законот се однесува на тоа што „во неколку по ред последователни емисии што се однапред снимени, телевизискиот програмски сервис на државно ниво 'ТВ Канал 5' носи уредничка одлука да му овозможи на авторот на емисијата да биде извор на хомофобија и говор на омраза врз основа на сексуална ориентација“.

Извршениот програмски надзор од страна на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги е реализиран по службена должност и се однесува на неколку емисии од „Миленко Неделковски Шоу“ во кои тој: говори со јазикот на омразата и дискриминацијата, користи хомофобичен говор за да оцрни политички неистомисленици, ја поистоветува хомосексуалноста со болест итн. Агенцијата, во својот извештај за оценувањето дали во емисиите „Миленко Неделковски Шоу“ има хомофобија, дискриминација и говор на омраза врз основа на сексуална ориентација, се повикува на неколку законски одредби, и тоа: Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и Законот за спречување и заштита од дискриминација. Извештајот содржи предлог со кој поради фактот што во Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги не е предвидена мерка за прекршување на членот 48, а согласно Методологијата за вршење програмски надзор, „директорот на Агенцијата, снимките од емисиите и писмениот извештај од извршен програмски надзор ги достави до Комисијата за заштита од дискриминација за нејзино натамошно постапување“.

Комисијата за заштита од дискриминација, и покрај писмениот извештај од надзорот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, одбива да го препознае дискриминаторскиот говор на Миленко Неделковски. Мрежата за заштита од дискриминација прати остра реакција по повод ова мислење на Комисијата за заштита од дискриминација, во која укажа на серија сериозни недостатоци, елементарно непознавање на Законот за заштита и спречување од дискриминација и погрешно интерпретирање на неговите одредби од страна на Комисијата. Една од забелешките на Мрежата се однесува на толкувањето на Комисијата за областите на примена на Законот

за спречување и заштита од дискриминација. Во даденото мислење, Комисијата вели дека дискриминацијата во областа на јавното информирање и медиумите се однесува на медиумите како правни лица, но не и на новинарите што работат на приватни проекти (!?). Ваквата констатација изгледа како несериозно и паушално толкување на законите на Република Македонија со цел пронаоѓање аргументи за одбрана на Миленко Неделковски. Со ваквата одлука, новиот состав на Комисијата поставува јасна линија за непочитување на одлуките на претходниот состав што во две одлуки утврди дискриминаторски говор по основ на сексуална ориентација и родов идентитет, кој во себе содржеше елементи и на говор на омраза. Во целиот текст на мислењето, Комисијата за заштита од дискриминација се обидува дискриминаторскиот говор и говорот на омраза да ги подведе под „мислење на авторот“ и слобода на говор, не правејќи разлика помеѓу овие поими.

По соопштението на Мрежата за заштита од дискриминација по повод мислењето на Комисијата за заштита од дискриминација (КЗД) за Миленко Неделковски, проф. д-р Беким Кадриу, член на КЗД, прати реакција до Мрежата со која јавно се дистанцираше од мислењето. Во реакцијата на д-р Беким Кадриу се вели:

„Како член на Комисијата за заштита од дискриминација, мора јавно да се дистанцирам од 'писмото' напишано и потпишано од Претседателот на Комисијата, со кое се постапува по претставка број 03-1307 од 2016 година“.

Прво, ова писмо на Претседателот не е никаков став на Комисијата. Писмото нема форма на одлука, на мислење или на заклучок. Со тоа, ваквото „писмо“ не е усвоено на седница на Комисијата, туку претставува израз на лична волја на Претседателот.

Второ, со завршување на постапката по претставката на овој начин, без усвојување мислење од Комисијата како колективно тело, Претседателот ја злоупотребува положбата и узурпира надлежност на Комисијата.

Трето, од аспект на содржината, „јас, како член на Комисијата, не се согласувам со многу делови од 'писмото', за што, ако тоа остане такво какво што е, ќе поднесам и ќе аргументирам издвоено мислење.

Сигурен сум дека со овој мој став се согласуваат и други членови на Комисијата“.

Со ова се потврдија сомневањата на невладините организации и активистите за човекови права дека Претседателот на Комисијата за заштита од дискриминација, Александар Даштевски, работи спротивно на Законот за спречување и заштита од дискриминација, не ја почитува независноста загарантирана со Законот и ја користи својата положба како претседател на институцијата за одбрана на дискриминатори блиски до власта.

Коалицијата СЗПМЗ ја поздравува одлуката на Агенцијата за вршење на овој тип надзор врз медиумски содржини што шират омраза и нетрпеливост кон одредени групи граѓани.

Коалицијата СЗПМЗ ја поздравува одлуката на Агенцијата за интерсекторска соработка со Комисијата за заштита од дискриминација и истовремено апелира до Комисијата да почне да дејствува како активен чинител во борбата против дискриминацијата во медиумите.

Коалицијата СЗПМЗ го повикува Собранието на Република Македонија да го разреши Александар Даштевски од Претседател на КЗД, како и другите членови што не ги исполнуваат критериумите на независност и стручност, и да организира транспарентен избор на нов состав на Комисијата, со цел оваа институција да профункционира согласно Законот и да им обезбеди ефикасна заштита од дискриминација на граѓаните на Република Македонија.

3.

ПРОДОЛЖУВА ТРЕНДОТ НА МЕДИУМСКО ОЦРНУВАЊЕ ЛГБТ-АКТИВИСТИ

Имајќи предвид дека 2016 година помина во знакот на антивладините протести, провладините медиуми го злоупотребија политичкиот ангажман на ЛГБТ-активистите преку искористување на сексуалната ориентација за оцрнување на политичките неистомисленици.

Во март 2016 година, на порталот „Пулс 24“ е објавен текст со наслов „ЛГБТИ-заедницата – организатор на протестите пред Уставен заедно со СДСМ и СОРОС“, потпишан само со „Даниел“. Овој текст изобилува со неточни информации што се третираат како факти со цел да предизвика омраза и да се повика на дискриминација кон ЛГБТИ-заедницата. Заедно со текстот објавена е и фотографија на Кочо Андоновски, активист за правата на ЛГБТИ-лицата. Текстот ја користи сексуалната ориентација на еден од протестирачите (Кочо Андоновски) за да ја делегитимира целта на протестот и да се спротивстави на политички неистомисленици поттикнувајќи дискриминација и говор на омраза кон ЛГБТИ-лицата. Во втората реченица поставува реторичко прашање: „Дали ваквото здружување на ЛГБТИ-заедницата, СДСМ и СОРОС сака да ги погази македонските традиционални вредности?“ на кое понатаму позитивно одговара. Со самото прашање авторот ја претставува ЛГБТИ-заедницата како непријател на македонскиот народ и држава, чија цел е да ги сруши „македонските традиционални вредности“. На овој начин, ЛГБТИ-заедницата се претставува како зло што е спротивно на „македонските традиционални вредности“, кои би требало да бидат императив за македонскиот национален идентитет. Од текстот се осознава дека под

„македонски традиционални вредности“ авторот подразбира висок процент на религиозност на населението и истите тие вредности ги опишува со негативен наратив, т.е. според авторот, македонски традиционални вредности не се: разводот, абортусот, евтаназијата и хомосексуалноста. Со ова, на ЛГБТИ-заедницата ѝ се негира правото на припадност кон македонскиот народ и, уште повеќе, ЛГБТИ-лицата се претставени како закана и негов непријател. Претставувањето на „македонските традиционални вредности“, а со тоа и македонскиот национален идентитет како христијански-православен и поврзан исклучиво со македонскиот етникум и со хетеросексуалните лица претставува дискриминација, исклучување и има фашистичка реторика. Понатаму, авторот зборува од името на сите лица што ги почитуваат „традиционалните вредности“, создавајќи слика дека доколку си „вистински Македонец“, не само што треба да ги негираш правата на ЛГБТИ-лицата, туку треба и да им се приклучиш на контрапротестирачите. Според авторот, сите оние што протестираат пред Уставниот суд се „немакедонци“, со што се исклучуваат сите што се политички неистомисленици на авторот. Ваквите поделби на основа на етничка, религиозна, политичка припадност и сексуална ориентација се особено штетни за едно демократско општество, оневозможуваат суштинска аргументирана дебата и придонесуваат за дискриминација и ексклузија на цели групи граѓани.

Советот за етика во медиумите, по однос на жалбите против „Пулс 24“, одговорил дека жалбата е основана, односно дека написот во „Пулс 24“ го прекршил кодексот на новинарите во членовите 1, 10, 13 и 14. Со други зборови, порталот „Пулс 24“ го прекршил новинарскиот императив за проверка на податоците и не обезбедил „втора страна“, односно не им дал можност на сите засегнати да го кажат својот став, а, исто така, тој содржи материјал што шири непријателство или омраза.

Во јуни 2016 година, три провладини портали („Инфомакс“, „Пулс 24“ и „Журнал“) објавија напис во кој искористиле статус од приватен профил на Љуми Бекири, познат активист за човекови и ЛГБТ-права со цел сексуалната ориентација, етничкото потекло и политичките убедувања на тоа лице да послужат за оцрнување на политичките неистомисленици. Еден од насловите на овие

написи е: „Љуми Бекири е 'шиптар, педер, комуњар и соросоид' и се предлага како идеално решение за СДСМ“. Овие написи изобилуваат со говор на омраза, навреди кон Љуми Бекири и испревртување на реалноста. Текстот е преземен од фејсбук-профилот на Љуми Бекири, профил што е затворен, односно содржината на профилот не можат да ја видат лица што не се „пријатели“ на профилот. Ова укажува на тоа дека се работи за приватен профил, а фотографиите што исто така се поставени со текстот се приватни фотографии на Љуми Бекири и никако не можат да бидат предмет на јавен интерес. Со намера да се дисквалификуваат политичките неистомисленци поради сексуалната ориентација, родовиот идентитет и етничкото потекло на Љуми Бекири, во написот објавен на порталот „Журнал“ се тврди дека: „Интелектуалецот' Љуми Бекири, кој е дел од таканаречениот Студентски пленум и кој во заробено тело на маж е главен адут на опозицискиот лидер Зоран Заев, на социјалните мрежи ги коментира пишувањата на медиумите за премиер Албанец“. Оваа реченица има намера да ја извитопери реалноста, да манипулира со фактите и со јавноста. Сатирична објава на „Фејсбук“ умислено се претставува како факт со цел ширење говор на омраза кон неистомисленците. На крај, порталите објавиле и фотографии на Љуми Бекири повторно со цел да се дискредитира поради сексуалната ориентација и родовиот идентитет.

Советот за етика во медиумите, по однос на жалбите против „Инфомакс“, „Пулс 24“ и „Журнал“, одговорил дека сите жалби се основани, односно дека тие го прекршиле кодексот на новинарите во членовите 10, 11, 13 и 14. Со други зборови, новинарите што се автори на овие написи говорат со јазикот на омразата и поттикнуваат дискриминација, говорат за личности врз основа на стереотипи и предрасуди за сексуалната ориентација и етничката припадност и не прават разлика меѓу мислења и факти.

Во текот на 2016 година, Коалицијата пратила 5 претставки против медиуми што користат дискриминаторски и говор на омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет, од кои 4 се пратени до Советот за етика во медиумите, а една до Комисијата за заштита од дискриминација. Советот за

етика во медиумите во сите 4 жалби го препознава говорот на омраза и одговара дека жалбите се основани. Комисијата за заштита од дискриминација, наместо навремено да одговори на претставката со мислење согласно Законот за спречување и заштита од дискриминација, прати писмо до Коалицијата СЗПМЗ во кое наведе дека во комуникацијата со порталот, тој им пратил писмо во кое објаснува дека е објавено извинување. Без оглед на објавеното извинување, Комисијата за заштита од дискриминација треба да донесе мислење со кое ќе утврди дискриминација и ќе даде препорака за нејзино надминување, која, меѓу другото, може да содржи и јавно извинување. Во своето мислење, Комисијата повторно одбива да ја препознае обврската за одговорност на порталите за коментарите што нивните читатели ги пишуваат на социјалните мрежи на профилите на порталот и на самиот портал. Дополнително, порталот го објавил извинувањето, но во време на објавувањето, тоа не пристигнало до подносителите на претставката, туку Комисијата ги информира за објавеното извинување 10 месеци по објавувањето, што го доведува во прашање ефектот од тоа.

Коалицијата СЗПМЗ ја осудува медиумската практика на оцрнување политички неистомисленици преку манипулирање со негативните стереотипи и предрасуди поврзани со сексуалната ориентација и родовиот идентитет на ЛГБТ-заедницата.

Коалицијата СЗПМЗ апелира до медиумите да се воздржат од говор на омраза, нетолеранција и дискриминација и да го почитуваат Кодексот на новинари, особено кога пишуваат за маргинализираните заедници. Истовремено, Коалицијата СЗПМЗ препорачува Комисијата за заштита од дискриминација и јавното обвинителство да преземаат конкретни и ефикасни мерки за заштита од говор на омраза и да постапуваат согласно Законот за спречување и заштита од дискриминација и Казнениот закон на Република Македонија.

4.

ПРЕКРШУВАЊЕ НА ПРАВАТА НА ТРАНС-ЛУЃЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во 2016 година, Коалицијата продолжи со активностите за унапредување на правата на транс-луѓето преку обезбедување правна помош и водење правни постапки пред националните институции и регионалните механизми за заштита на човековите права. Покрај правната помош, Коалицијата обезбедува и психосоцијална поддршка за транс-луѓето што минуваат низ процесот на транзиција. Во текот на 2016 година, контактирани се 11 транс-луѓе со цел обезбедување правна помош или психосоцијална поддршка.

Најчести проблеми со кои се соочуваат транс-луѓето се недостигот на соодветна медицинска помош и грижа за нивното здравје и несоодветната постапка за правно признавање на промената на полот. Со цел надминување на овие проблеми, Коалицијата идентификуваше група здравствени работници што имаат искуство во работа со транс-луѓе или, согласно својата специјалност, личен и професионален интерес, сакаат да се посветат на прашањата и медицинските проблеми со кои се соочуваат транс-луѓето. Дополнително, во текот на 2016 година беше подготвена анализа на состојбата со здравствените права на транс-луѓето.²⁶ Анализата ги презентира проблемите со кои се соочуваат транс-луѓето во рамките на здравствениот систем во Македонија при добивањето здравствени услуги поврзани со процесот на медицинска транзиција кон посакуваниот род, но и при добивањето здравствени услуги од општата здравствена заштита. Резултатите покажуваат низок степен на познавање

26 Анализа на здравствените потреби на транс-луѓето и достапноста на здравствените услуги во Република Македонија (Коалиција СЗПМЗ, 2017).

на потребите на транс-лугето од страна на здравствените работници. Тие не се обучени, ниту сензибилизирани за работа со оваа популација, а здравствениот систем покажува изразено неприфаќање на транс-лугето, за што сведочат и многубројните примери добиени при истражувањето. Од друга страна, анализата ги мапира постојните капацитети на здравствените установи да одговорат на потребите на транс-лугето во давањето здравствени услуги поврзани со медицинската промена на полот. Резултатите покажуваат потреба од градење на капацитетите на персоналот, дополнителна обука на здравствените работници во странски држави каде што веќе подолго време успешно се даваат низа здравствени услуги (дијагностика, ендокринолошки услуги, оперативни зафати, постоперативна нега и психосоцијална поддршка), и/или менторство од страна на странски лекари што ќе ги обучуваат здравствените работници од соодветните медицински гранки во Македонија. Најголем проблем за реализирање на здравствените услуги на транс-лугето во процесот на транзиција е непризнавањето на овие медицински процедури од Министерството за здравство и од Фондот за здравствено осигурување како неопходни за унапредување на животот и здравјето на транс-лугето. Според анализата, потребно е вклучување на овие интервенции во ДРГ-системот (diagnosis related group) на Фондот за здравствено осигурување за да можат да бидат идентификувани како услуги што се нудат во соодветните здравствени установи и за да можат да бидат финансиски покриени од страна на државата. Понатаму, потребно е дефинирање на процесот на медицинската транзиција преку усвојување медицински протокол, формирање тимови за спроведување на овие интервенции и следење на состојбата на транс-лугето.

Во недостиг на здравствени услуги за промена на полот во Македонија, транс-лугето бараат помош во странство, најчесто во соседната Република Србија. Сите здравствени услуги надвор од земјата ги покриваат од сопствени средства, што најчесто претставува сериозно финансиско оптоварување со кое се загрозува нужното издржување на транс-лугето и нивните семејства.

Друг сериозен проблем со кој се соочуваат транс-луѓето е недостигот на јасна правна рамка со која се регулира правното признавање на промената на полот. Правното признавање или потврдување на промената во матичната евиденција подразбира промена на личните податоци што го одразуваат полот назначен при раѓање. Во Македонија е дозволена промената на податоците во матичната евиденција врз основа на решение од надлежен орган.²⁷ Не постои забрана за промена на ознаката за пол и матичниот број во матичната евиденција, но во практиката, транс-луѓето се соочуваат со пречка при промената на податоците и усогласување на личните податоци согласно нивниот родов идентитет. И покрај повиците на Коалицијата до надлежните институции за усогласување на нивното постапување во случаите кога одлучуваат по барањата за промена на ознаката за пол во матичната евиденција, и во 2016 година Управата за водење на матичните книги продолжија со донесување на арбитражни одлуки со кои се повредува правото на приватен живот на транс-луѓето. Во текот на 2016 година, Коалицијата продолжи да дава правна помош на транс-луѓе во четири претходно започнати постапки за промена на ознаката за пол. Досега само едно транс-лице успеало да изврши промена на податоците во матичната евиденција. Загрижува фактот што Управата за водење на матичните книги дава различни образложенија со кои одбива барање за промена на пол во три слични ситуации, со што се става во прашање правна сигурност на граѓаните во остварувањето на нивните права. Со цел заштита на правата, транс-лице бара заштита пред Европскиот суд за човекови права, кој наметнува обврска за државите, вклучувајќи ја и Република Македонија, правно да ја признаат промената и да им издадат документи што го одразуваат посакуваниот род на транс-луѓето.

Луѓето што извршиле промена на полот во странство, а им се ограничува правото на правно признавање на таа промена во матичната евиденција, ги остава во лимбо-ситуација во која документите за лична идентификација не го одразуваат нивниот родов идентитет. Во таква ситуација, овие луѓе се секојдневно жртви на дискриминација, вознемирување од околината, а

27 Службен весник на Република Македонија бр. 8/95. Закон за матичната евиденција, член 23.

имаат и пречки во реализирањето на правото на вработување, лекување, пристап до добра и услуги и др.

Во текот на 2016 година, евидентирани се 12²⁸ случаи на насилство врз транс-луге во неколку градови низ Македонија. Против еден од насилниците беше поведена кривична постапка за криминал од омраза врз основа на родовиот идентитет на жртвата, а насилникот е прогласен за виновен во првостепена судска постапка. До завршување на овој извештај, сè уште е во тек второстепената постапка по жалба поднесена од насилникот. Сепак, во најголем број од случаите останува проблемот со непријавување на насилството и неказнување на сторителите, што дополнително влијае врз обесхрабрување на жртвите да поведуваат постапки и да бараат заштита од институциите. Искуствата од терен покажуваат непрофесионално однесување на полициските службеници при приемот на пријавите за насилство врз транс-лугето, што претставува уште една пречка за недоверба кон институциите и воздржаноста на транс-заедницата да бара заштита во случаи на повреда на нивните права.

Коалицијата бара од Министерството за здравство:

- **да обезбеди обука за здравствените работници да се стекнат со знаење и искуство да даваат здравствени услуги во процесот на транзиција кон посакуваниот род;**
- **да формира работна група за подготовка на протоколи за одделните здравствени услуги, согласно Меѓународните стандарди за нега и грижа на здравјето на транс-лугето и**
- **да обезбеди финансиски средства и преку Фондот за здравствено осигурување да овозможи лекување во странство за транс-лугето во периодот додека се воспостават потребните здравствени услуги во националниот здравствен систем.**

²⁸ 8 документирано случаи на насилство врз транс-лица во платформата за документирање случаи.

- Коалицијата ги повикува Управата за водење на матичните книги и Министерството за правда да се воздржат од носење арбитражни одлуки со кои не им се признава правната промена на полот на транс-луѓето и со кои се повредуваат правата на транс-луѓето.
- Коалицијата ги повикува надлежните институции да спроведат обуки за службениците што им обезбедуваат услуги на граѓаните, со цел превенција на случаи на дискриминација и вознемирување на транс-луѓето при остварување на нивните права.
- Коалицијата останува на барањето до надлежните институции, во консултација со експерти, здруженијата и транс-заедницата, да започнат со подготовка на закон со кој ќе се овозможи брза, лесна и транспарентна постапка за правно признавање на полот во матичната евиденција во склад со актуелните трендови на усвојување законска регулатива во регионот и во светот.

5.

КОМИСИЈАТА ЗА ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА УТВРДИ ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ТРАНС-ЛИЦЕ ВО ПРИСТАПОТ КОН ДОБРА И УСЛУГИ И НАДОМЕСТОК НА ШТЕТА

Комисијата за заштита од дискриминација, постапувајќи по претставка за дискриминација врз основа на родов идентитет, пратена од страна на Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија од 8.8.2014 година, утврди дискриминација кон транс-лице во пристапот кон добра и услуги. На оштетеното транс-лице не му бил дозволен влез во базен, со што се сторила дискриминација. Во мислењето, Комисијата за заштита од дискриминација утврдила дискриминација врз основа на пол, што е прво мислење каде што Комисијата поекстензивно го толкува полот како заштитена карактеристика и го применува и при заштитата од дискриминација на транс-лицето.

Дополнително, Комисијата му препорачува на сторителот на дискриминацијата да надомести за сторената штета во рок од 30 дена, на што, во спротивен случај, Комисијата ќе постапи согласно член 29 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, односно ќе покрене иницијатива пред надлежен орган за утврдување одговорност на сторителот.

Од досегашното искуство на Коалицијата СЗПМЗ и на Мрежата за заштита од дискриминација во тестирање на работата на Комисијата, ова е прв пат Комисијата да определи надоместок на штета и да го предупреди сторителот за можноста на Комисијата за покренување иницијатива пред надлежен орган. Со изнесувањето ваква препорака, Комисијата прави значаен чекор кон обезбедувањето ефективна заштита од дискриминација на жртвите и дејствува охрабрувачки кон ЛГБТИ-лицата што преживуваат дискриминација.

6.

НОВАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ЕДНАКВОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА 2016–2020 ГОДИНА ГИ СПОМЕНУВА СЕКСУАЛНАТА ОРИЕНТАЦИЈА И РОДОВИОТ ИДЕНТИТЕТ ЗА РАЗЛИКА ОД ЗАКОНОТ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА

Законот за спречување и заштита од дискриминација во членот 3 експлицитно набројува 19 основи за дискриминација, но сексуалната ориентација и родовиот идентитет не се вклучени во него. Првата Национална стратегија за еднаквост и недискриминација (2012–2015) се однесува единствено на следниве четири основи: етничка припадност, возраст, ментална и телесна попреченост и пол. По истекувањето на првата Национална стратегија, Министерството за труд и социјална политика заедно со Мисијата на ОБСЕ во Скопје во 2015 година изработиле евалуација на стратегијата што ги дала насоките за новата Национална стратегија.

Националната стратегија за еднаквост и недискриминација (2016–2020), за разлика од претходната ги зема предвид сите основи на дискриминација согласно Законот за спречување и

заштита од дискриминација (членот 3) и концепциски се однесува на дискриминација во сите области групирани во: работа и работни односи, образование, наука, спорт и култура, социјална сигурност (заштита, пензиско и инвалидско осигурување и здравство), правосудство и управа и пристап до добра и услуги и во согласност со препораките што Македонија ги доби од меѓународните механизми за човекови права на Обединетите нации. Сексуалната ориентација и родовиот идентитет не се дел од Законот, но оваа Стратегија сепак ги споменува во опис на контекстот. Во неа се вели дека постои потреба од усогласување на законот со европското законодавство и унапредување на одредени права. Во тој однос, во стратегијата се споменува дека „сексуалната ориентација и родовиот идентитет стануваат сè повидливи и сè позаштитени, благодареејќи на мерките и активностите што ги преземаат државните институции со помош на меѓународните и граѓанските организации за промовирање на концептот на недискриминација“.²⁹

Коалицијата СЗПМЗ го поздравува споменувањето на сексуалната ориентација и родовиот идентитет за првпат во Националната стратегија за еднаквост и недискриминација. Сепак, Коалицијата укажува на тоа дека дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет е распространет општествен проблем во Република Македонија и поради тоа треба да има посебен третман од надлежното министерство и од Комисијата.

Коалицијата СЗПМЗ апелира до Министерството за труд и социјална политика и до Комисијата за заштита од дискриминација да создадат посебен акциски план за борба против дискриминација врз ЛГБТИ-лицата.

²⁹ Национална стратегија за еднаквост и недискриминација (2016–2020), Министерство за труд и социјална политика, мај 2016 г. Достапна на: http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/dokumenti/7.7_Strategija%20za%20ednakvost%20i%20nediskriminacija.pdf

7.

ФОРМИРАНИ ЛОКАЛНИ КООРДИНАТИВНИ ТЕЛА ЗА ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА ВО ОПШТИНА КУМАНОВО, ШТИП И СТРУМИЦА

И во 2016 година продолжи соработката меѓу ХЕРА – Асоцијација за здравствена едукација и истражување, Коалицијата СЗПМЗ и Комисијата за заштита од дискриминација во насока на зајакнување на механизмите за заштита од дискриминација на локално ниво. Имајќи ја предвид добрата практика од 2015 година, кога оваа соработка резултираше со изготвен и усвоен „Протокол за утврдување на постапката за постапување во случаи на заштита од дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет“, во 2016 година фокусот беше насочен кон локалните механизми за заштита од дискриминација. Оваа иницијатива вклучи три пилот-општини, Струмица, Штип и Куманово, и неколку клучни локални институции и тела, координатор за еднакви можности, Комисија за еднакви можности на жените и мажите, регионалните канцеларии на Народниот правобранител, подрачни одделенија на Министерството за правда и граѓански организации што работат на прашањето на човекови права, заштита од дискриминација на маргинализираните заедници и бесплатна правна помош.

Како резултат на соработката меѓу овие институции, единиците на локалните самоуправи и граѓанските организации, се формираа локални координативни тела за заштита од

дискриминација. Локалните координативни тела за заштита од дискриминација се формирани со одлука на советите од трите општини и во нив членуваат претставници на Комисијата за еднакви можности на жените и мажите, замениците на Народниот правобранител, претставници од Министерството за правда што работат на БПП, претставници на по 4 граѓански организации и координаторот за еднакви можности. Локалните координативни тела ќе работат врз основа на Протокол за унапредување на соработката на локалните механизми за заштита од дискриминација. Основаната цел на локалните координативни тела за заштита од дискриминација е унапредување на соработката помеѓу актерите на локално ниво, координиран одговор на случаи на дискриминација, следење на трендовите и преземање заеднички активности за превенција и заштита од дискриминација. Протоколот е базиран врз законската поставеност на институциите, нивните надлежности, интерните постапки и врските меѓу нив и изречно вклучува заштита од дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет. Протоколот тргнува од идејата дека ефикасната заштита од дискриминација е единствено можна доколку се зборува за систем за заштита од дискриминација, а не само за одделни институции.

Коалицијата СЗПМЗ ја поздравува соработката меѓу Народниот правобранител, Министерството за правда, единиците на локаната самоуправа и граѓанските организации со цел зајакнување на системот за заштита од дискриминација.

Коалицијата СЗПМЗ ја поздравува одлуката на Општина Штип, Куманово и Струмица за формирање Координативно тело за заштита од дискриминација и ги охрабрува и другите поголеми општини да формираат вакви тела со цел градење ефикасен систем за заштита од дискриминација на локално ниво.

8.

ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА ПОДДРШКАТА НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ ЗА ПРОМОЦИЈА И ЗАШТИТА НА ПРАВАТА НА ЛГБТИ-ЛИЦАТА

Во текот на 2016 година, Народниот правобранител се јави како партнерска институција во две иницијативи на граѓански организации за правата на ЛГБТИ-заедницата. Институцијата активно учествуваше во проектот на ХЕРА и Коалицијата СЗПМЗ „Заштита од дискриминација на ЛГБТИ на локално ниво“, во чии рамки се формираа три локални координативни тела за заштита од дискриминација. Во декември 2016 година, Народниот правобранител потпиша и меморандум за соработка за иницијативата за основање Шелтер Центар за ЛГБТИ-лица, жртви на насилство со ЛГБТИ Центарот за поддршка, Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија, Коалицијата СЗПМЗ и ЛГБТ Јунајтед Тетово. Во рамките на проектот, освен отворањето на Шелтер Центарот, ќе се спроведат и активности за зајакнување на капацитетите на регионалните канцеларии на Народниот правобранител во областа на човековите слободи и права на ЛГБТИ-лицата.

Коалицијата СЗПМЗ ги поздравува заложбите на Народниот правобранител за заштита на правата на ЛГБТИ-лицата и се надева дека институцијата ќе постапува и по претставки за заштита на правата на ЛГБТИ-лицата со преземање конкретни мерки за утврдување на повредата на правата и застапување за промена на состојбите.

9.

ЛГБТИ-ПРАШАЊА ВО ИЗБОРНИТЕ ПРОГРАМИ НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Предвремените парламентарни избори во 2016 година не ги ставија прашањата на ЛГБТ-заедницата во фокусот на програмите на политичките партии. Сепак, некои политички партии вклучија во своите изборни програми заложби за одредени прашања поврзани со човековите права на ЛГБТ-заедницата. Невладината организација Субверзивен фронт спроведе истражување преку праќање прашалник до 31 политичка партија, од кои само 5 (СДСМ, ЛДП, ЛП, ДОМ и Левица) одговориле. Вреди да се спомене дека освен СДСМ, како поголема политичка партија, другите големи политички партии воопшто не одговориле на прашалникот.

Сите пет политички партии го потврдуваат ставот дека ЛГБТИ-луѓето треба да имаат еднакви граѓански права како сите други луѓе во Република Македонија. Тие се согласни и за две други клучни прашања, меѓу кои воведувањето содржини поврзани со ЛГБТИ-прашања во наставните програми на средните училишта и воведување на сексуалната ориентација и родовиот идентитет како заштитени карактеристики во законот за спречување и заштита од дискриминација. Покрај овие две прашања, петте политички партии имаат различни заложби за другите прашања од интерес на ЛГБТ-заедницата.

СДСМ во своите одговори на прашалникот изјавиле дека тие би осудиле говор на омраза при организирање ЛГБТИ-настан. Во однос на законодавните иницијативи, социјал-демократите

даваат поддршка за измена на Кривичниот законик со воведување на поимот злосторство од омраза, како и законски измени што ќе овозможат покривање медицински трошоци на трансродови луѓе при промена на пол, вклучувајќи хормонална терапија и хируршки процедури.

ЛДП во своите одговори на прашалникот изјавиле дека тие би осудиле говор на омраза при организирање ЛГБТИ-настан. Либерал-демократите, во однос на законодавни иницијативи, даваат поддршка за измена на Кривичниот законик со воведување на поимот злосторство од омраза, како и законски измени што ќе овозможат препознавање семејства составени од истополови двојки.

ЛП во своите одговори на прашалникот изјавиле дека тие би осудиле говор на омраза при организирање ЛГБТИ-настан. Либералите, во однос на законодавни иницијативи даваат поддршка за измена на Кривичниот законик со воведување на поимот злосторство од омраза, како и законски измени што ќе овозможат препознавање семејства составени од истополови двојки, како и законски измени со кои ќе се овозможи менување на полот за трансродовите луѓе на нивните официјални документи и на документите за идентификација.

Левица и ЛП се единствените политички партии што во своите одговори изјавиле дека во нивната партија има кандидати на изборите во 2016 година што се припадници на ЛГБТИ-заедницата. Левичарите даваат поддршка за законски измени што ќе овозможат препознавање семејства составени од истополови двојки, како и законски измени со кои ќе се овозможи менување на полот за трансродовите луѓе на нивните официјални документи и на документите за идентификација.

ДОМ во своите одговори на прашалникот изјавиле дека тие би осудиле на говор на омраза при организирање ЛГБТИ-настан. Зелената партија ДОМ дава поддршка за измена на Кривичниот законик со воведување на поимот злосторство од омраза, како и законски измени што ќе овозможат препознавање семејства составени од истополови двојки. Во однос на правата на трансродовите луѓе, ДОМ дава поддршка за двете клучни барања

за законски измени со кои ќе се овозможи менување на полот за трансродовите луѓе на нивните официјални документи и на документите за идентификација, како и законски измени што ќе овозможат покривање медицински трошоци на трансродови луѓе при промена на пол, вклучувајќи хормонална терапија и хируршки процедури.

Ниедна политичка партија од анкетираниите не дава поддршка, односно не дискутирала за промена на постојниот Закон за биомедицински потпомогнато оплодување.

Коалицијата СЗПМЗ ја поздравува одлуката на петте политички партии за вклучување теми од интерес на ЛГБТИ-заедницата во нивните политички програми.

Коалицијата апелира до другите политички партии да вклучат теми од интерес на ЛГБТИ-заедницата во својата политичка и партиска агенда како прв чекор во градење демократско општество во кое се почитуваат правата и слободите на сите луѓе еднакво.

10.

ЛГБТ-АКТИВИЗАМ НА ЛОКАЛНО НИВО

ЛГБТ-активизмот во Македонија главно е централизиран во Скопје како главен град. Со исклучок на една организација (ЛГБТ Јунајтед), која дел од своите работи ги врши од Тетово, другите граѓански организации што се занимаваат со заштита на правата на ЛГБТИ-луѓето дејствуваат во Скопје. Овој централизиран пристап во работењето претставува огромна пречка во ефикасната заштита на правата на ЛГБТИ-луѓето. Речиси секогаш, дејствувањето во други градови е поврзано со поголеми тешкотии и финансиски трошоци. Видливоста на ЛГБТИ-заедницата во локалните средини е многу мала, а толеранцијата кон нив е речиси непостојна. Ова во голема мера влијае и врз самите жртви на прекршување на човековите права во решителноста да го пријават случајот, со што се зголемува ризикот од трајни последици и трауми по жртвата и од исчезнување на ваквите злосторства во темната бројка на криминалитетот. За таа цел, Коалицијата СЗПМЗ и ЛГБТИ Центарот за поддршка во 2016 година активно работеа на децентрализација на ЛГБТИ-активизмот и на градење на капацитетите на локалната ЛГБТ-заедница за застапување и активизам. Овој процес на децентрализација Коалицијата го започна во 2013 година, а во 2016 година продолжи засилено да работи на формирање активистички јадра во три градови (Тетово, Куманово и Битола) и на нивно зајакнување и едукација во областа на човековите права, документирање случаи на прекршување човекови права, застапување и креативен активизам.

Резултатот од овие напори за децентрализација беше особено видлив во 2016 година. Вкупно 9 јавни настани, по 3 во секој град, беа организирани во Тетово, Битола и Куманово. Овие јавни/културни настани вклучуваа проекција на филмови и дебати,

одбележување на 17 мај – интернационалниот ден за борба против хомофобија и ЛГБТИ-вечери на слем-поезија.

Во текот на мај и јуни, локалните активистички јадра спроведоа кампањи на локално ниво за подигнување на свеста за борба против насилството врз ЛГБТИ-лицата и за промоција на нивните права.

Активистичкото јадро од Куманово снимиле промотивен видеоклип во кој се вклучиле претставници од локалната самоуправа, познати личности од културно-уметничкиот живот во Куманово, како и активисти за човекови и ЛГБТИ-права. Промотивниот видеоклип беше плод на соработка меѓу активистичкото јадро во Куманово и телевизија „ПЛУС“, која го емитуваше видеоклипот.

Активистичкото јадро во Тетово беше предводено и организирано од локалната НВО ЛГБТИ Јунајтед. Тие снимиле промотивен видеоспот што говори за различностите и содржи пораки за прифаќање на сексуалните малцинства. Промотивниот видеоспот беше емитуван на локалната телевизија „КИС“.

Спроведувањето на кампањата во Битола беше двапати попречено од организирана група. Имено, кампањата во Битола вклучуваше два билборди на прометни локации (Широк сокак и Јавор) со пораки што се однесуваат на ЛГБТ-лицата. Активистичкото јадро во Битола укажа на можноста кампањата да биде уништувана и спречувана, но сепак, останаа на идејата за креирање гласови и наративи во јавен простор што ќе ја зајакнат локалната ЛГБТ-заедница и ќе ги отворат овие теми во средина што континуирано ги игнорира. Билбордите беа уништени со боја (бела боја) фрлена врз текстот (за да наликува на чин од Шарената револуција) неколку дена по нивното поставување. Тие беа препечатени со нова содржина што беше уништена по неколку часа од поставувањето. Свесни дека билбордите со својата оригинална читлива содржина стоеја само неколку дена, членовите на јадрото сепак ја проширија пораката на социјалните мрежи каде што предизвикаа лавина реакции. Реакциите беа драстично поделени. Голем дел беа реакции за поддршка, но огромен дел и говор на омраза и повици за насилство.

Покрај овие многубројни јавни настани и видливи кампањи, локалните активистички јадра добија поддршка од регионалните канцеларии на Народниот правобранител. Еден од јавните настани во Тетово се одржа во просториите на локалната власт, а активистичкото јадро во Куманово доби дозвола од локалната власт за користење простор на општината за работни средби на групата.

Формирањето локални активистички јадра и мрежи за поддршка на локално ниво, кои работеа на креирање безбеден простор за ЛГБТИ-луѓето, на подигнување на свеста на локалното население за превенирање и пријавување на злосторствата од омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет и на зајакнување на локалните граѓански капацитети, беше од клучно значење за креирање механизми на локално ниво за заштита од насилство и дискриминација. Ова, секако, беше значајно и за јакнење на самата локална ЛГБТИ-заедница за успешно справување со ситуациите на хомофобично и трансфобично насилство, дискриминација и прекршување права.

Коалицијата СЗПМЗ ја поздравува одлуката за соработка со локалните ЛГБТ активистички јадра со регионалните канцеларии на Народниот правобранител, како и поддршката што Народниот правобранител Иџет Мемети ја даде за оваа иницијатива.

Коалицијата СЗПМЗ ќе продолжи активно да работи на децентрализација на ЛГБТ-активизмот и да им дава поддршка на локалните активистички иницијативи за поддршка на ЛГБТ-заедницата.

11.

СТРУЧНИТЕ УЧИЛИШНИ СЛУЖБИ ЗАПОЧНАА ПРОЦЕС НА ЕДУКАЦИЈА ЗА СПРАВУВАЊЕ СО ХОМОФОБИЧНО И ТРАНСФОБИЧНО ВОЗНЕМИРУВАЊЕ И НАСИЛСТВО ВО УЧИЛИШТАТА

Проблемот со родово базирано насилство и хомофобично вознемирување е третиран исклучително ретко и спорадично во македонското општество. Имајќи предвид дека освен граѓанските организации, државните институции речиси воопшто не го третираат овој проблем, Коалицијата СЗПМЗ во 2016 година публикуваше извештај од податоци од истражувањето HBSCM³⁰ со млади на 15 години на тема „Колку се еднакви и безбедни младите во Македонија во нивниот сексуален развој и сексуалните искуства?“

Податоците од истражувањето покажуваат дека учениците со изразена хомо и бисексуална ориентација се почесто жртви на малтретирање во училиште, но и жртви на психичко и физичко насилство во домот во споредба со нивните хетеросексуални врстници. Младите од овие групи се речиси петпати почесто жртви на сексуално вознемирување и полов напад, за што е многу веројатно дека најчесто немаат кому да се обратат. Голем

30 Студијата HBSCM е меѓународно истражување за однесувањата поврзани со здравјето кај децата на училишна возраст (11 г., 13 г., 15 г.), кое се спроведува секоја четврта година во 44 земји од Европа и Северна Америка.

дел од нив се соочуваат со недоволно разбирање и поддршка од семејството и од родителите, но и од врсниците. Овие млади поретко се социјализираат и се дружат со своите врсници. Во однос на нивното емоционално здравје, односно ранливост, повторно овие млади се соочуваат со поголеми проблеми отколку нивните хетеросексуални врсници. Тие манифестираат многубројни психосоматски и психосоцијални нарушувања (главоболка, болки во грбот, нерасположение, раздразливост, проблеми со спиење, вртоглавици). Чувствата на тага и безнадежност се карактеристика на психолошкиот профил на овие млади, кои пропорционално (30 проценти) размислувале и за самоубиство. Резултатите од истражувањето повикуваат на итен интерес и фокус на релевантните општествени чинители и преземање конкретни мерки што на среден и долг рок ќе резултираат со креирање побезбедна и поеднаква училишна средина.

Коалицијата СЗПМЗ во соработка со Активот на стручни служби од средните училишта на Град Скопје одржа тренинг за училишни педагози, психолози и специјални едукатори за сексуалноста и сексуалното здравје низ родовата припадност, улоги, однесувања и детски права. Тренингот вклучи повеќе од 25 педагози, психолози и специјални едукатори од 15 средни училишта од Скопје. Коалицијата СЗПМЗ во соработка со Активот на стручни служби од средните училишта на Град Скопје и во иднина ќе продолжи да врши едукација на стручниот училиштен персонал со цел поефикасно справување со хомофобично, трансфобично и родово базирано вознемирување и насилство.

Коалицијата СЗПМЗ ја поздравува одлуката на Активот на стручни служби од средните училишта на Град Скопје за инвестирање во сопствените знаења и капацитети за работа со ЛГБТИ-млади во училиштата.

12.

ЛГБТИ-ЗАЕДНИЦАТА КАКО ДЕЛ ОД ШАРЕНАТА РЕВОЛУЦИЈА

Шарената револуција започна како реакција на одлуката на Претседателот на Република Македонија да аболира повеќе од 50 лица, голем дел од нив лица за кои се води истрага или против кои е покренато обвинение од Специјалното јавно обвинителство. Секојдневните протести што започнуваа пред канцелариите на СЈО артикулираа прогресивни реторики и здружија голем број граѓани од речиси целата територија на Република Македонија.

ЛГБТИ-заедницата беше активен дел од протестите на Шарената револуција. Интернационалниот ден за борба против хомофобија, трансфобија и бифобија – 17 Мај, од страна на ЛГБТИ-активистите и заедницата беше одбележан токму во рамките на протестот на Шарената револуција. На тој ден, клучните транспаренти што го одбележаа протестот беа: „Изрод по изрод – револуција“, „Молкот = смрт“, „Ако различноста е болест, тогаш сите сме болни“, „Имам геј-другари и не ме ебат!!!“, „Грујо (не) е геј“, „Нема држава здрава без ЛГБТ права“, „Биљана платно не белеше, Биљана жени љубеше и револуции водеше“, „Збогум Никола“, „Различни, еднакви, слободни“, „Протестирам против селективна (не)правда“, „Лезбејска револуција“, „Сите сме изроди, само Грујо ќе оди во затвор“, „Браќа стрејтери, нашата слобода е и ваша еманципација (потпис – Педерите)“. Пешачкиот премин пред Собранието беше обоен во боите на виножитото, а натписот „Liri“ (Слобода) беше испишан на Триумфалната порта. Протестот заврши пред зградата на Владата на Република Македонија каде што на столбовите од оградата беше испишано „Слобода“.

ЛГБТИ-заедницата, и во 2015 и во 2016 година беше особено видлива на антивладините протести, застанувајќи здружено со другите малцински и маргинализирани групи во борбата за демократија, слобода и еднаквост. Опозициските политички партии и политичари што исто така беа дел од протестите во 2015 и 2016 година јавно ја охрабрија ЛГБТИ-заедницата да се приклучи во борбата и изразија задоволство поради вклучувањето на маргинализираните заедници во неа³¹.

Сепак, провладините медиуми, и во 2016 година, протестите ги нарекоа ЛГБТ-револуција со цел нивно оцрнување преку манипулација со етаблираната хомофобија и предрасуди што доминираат во македонското општество. Провладините медиуми, на ист начин, јавно прозиваа ЛГБТИ-активисти со име, презиме и фотографија нарекувајќи ги предводници на протестите, чија цел била рушење на традиционалните општествени вредности.

Коалицијата СЗПМЗ изразува особено задоволство од артикулирањето на политичкиот глас на ЛГБТИ-заедницата во рамките на доминантните критички политички наративи и реторики.

Коалицијата СЗПМЗ апелира до дел од медиумите да престанат со ширење нетолерантен и дискриминаторски говор преку користење на ЛГБТИ-заедницата за оцрнување на политичките противници.

Коалицијата СЗПМЗ најостро реагира против непочитувањето на правото на приватност и јавното изложување срам на ЛГБТИ-активистите.

31 Зоран Заев, лидерот на СДСМ, по повод протестите во 2015 година, за косовската телевизија РТК изјави дека протестите пратиле силна порака преку вклучување на ромската и ЛГБТИ-заедницата, кои заедно ги вееле своите знамиња. Исто така, СДСМ преку свој претставник учествуваше на регионалната конференција „Унапредување на ЛГБТ-правата и еднаквоста на Западен Балкан и Турција“ и информацијата за своето учество ја споделија на нивната веб-страница.

13.

ОДРЖАН ФИЛМСКИ ФЕСТИВАЛ ПОСВЕТЕН НА СЕКСУАЛНОСТА И РОДОТ ВО АЛТЕРНАТИВНИОТ ФИЛМ И ВИДЕО ВО ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛАВИЈА

Отсуството на културни и уметнички содржини посветени на ЛГБТИ-теми во Република Македонија е клучна причина за организирање на овој тип иницијативи и настани од страна на Коалицијата СЗПМЗ. Во октомври 2016 година, Коалицијата организираше филмски фестивал посветен на сексуалноста и родот во алтернативниот филм и видео во поранешна Југославија.

Во рамките на филмскиот фестивал, целта на Коалицијата беше да ѝ пристапи на историјата на сексуалноста во Југославија преку посуптилен, внимателен и историски сензитивен пристап. Ваквиот пристап ги зема предвид и нагласено либералните пристапи кон сексуалноста во Југославија, вклучително со јавно достапните еротски списанија, но и истрајноста на патријархалната, хетеронормативна и родово бинарна имагинација за сексуалноста. Уште поважно, со ваквиот пристап Коалицијата се обиде да ги земе предвид критичките гласови од културните и интелектуалните кругови и маргини, кои во сексуалноста гледаат извориште за еден нов, социјалистички хуманизам, како и супкултурните практики на трансгресија и игра со комплексните испреплетувања на политиката, моќта, социјалната динамика и желбата.

Целта на фестивалот беше да го донесе во преден план значењето за колективната меморија што го имаат различните форми на сексуална и родова имагинација и отпор во културната продукција во рамките на алтернативниот филм, видеото и супкултурните практики во Југославија.

На фестивалот беа прикажани повеќе од 20 филмови и видеа од Југославија, една панел-дискусија и едно предавање. Фестивалот беше посетен од повеќе од 500 посетители, што укажува на фактот дека во македонското општество постои интерес за овој тип културни содржини.

Коалицијата СЗПМЗ ги охрабрува културните институции, како и Министерството за култура да ги земат предвид овие теми во контекст на својата работа и продукција и да креираат или да поддржат социјални простори и културно-уметнички практики и за ЛГБТИ-заедницата.

14.

ОДРЖАН ЧЕТВРТИ ПО РЕД ВИКЕНД НА ГОРДОСТА ВО СКОПЈЕ

Коалицијата СЗПМЗ и ЛГБТИ Центарот за поддршка во 2016 година по четврти пат одржаа Викенд на гордоста во Скопје. Целта на серијата настани во рамките на Викендот на гордоста беше да креираат простор за, и да промовираат ненормативни форми на светоградење, идентитетски позиции и телесни стилови што во рамките на хетеронормативното, националистичко и неолиберално капиталистичко окружување се означени како настрани, изопачени, изродни, ненормални, неуспешни, патолошки, чудни итн. Намерата на овој настан беше да понуди радикална и интерсекционална критика на бинарниот родов систем, хетеронормативноста и националистичката хомофобија, како и испреплетувањето на овие режими на контрола и опресија со класата, етницитетот, расата и здравствениот статус.

Носечката идеја на Викенд на гордоста во 2016 година беше солидарноста како политичка, социјална и етичка позиција што овозможува да се градат алијанси и колективи на отпор отаде ограничувачките идентитетски позиции и исклучувачко групни интереси, без притоа да се нивелираат спецификите на различните проживевани искуства на опресија и исклучување.

Викендот на гордоста во 2016 година помина без инциденти и со големо медиумско внимание.

Во рамките на Викендот на гордоста се одржа дебата – Аргументирано изразување, на тема: Правата на ЛГБТИ-заедницата треба да добијат поголема видливост во сегашнава

општествено-политичка криза? На оваа тема дебатираа 6 говорници: Софија Куновска (пратеничка), Славчо Димитров (активист), Билјана Секуловска (новинарка), Јордан Шишовски (истражувач) и Стојанче Ангелов (политичар), кои дадоа свој придонес за заедничко преиспитување на стратегиите за борба на ЛГБТИ-заедницата.

Викендот на гордоста понуди и едно исклучително важно предавање на Ана Мишковска-Кајевска на тема: „14 години подоцна: Историскиот развој на ЛГБТ-активизмот во Македонија“. Во своето предавање, Мишковска-Кајевска даде сеопфатен историски пресек на развојот на ЛГБТ-активизмот во Република Македонија, задржувајќи се на клучните историски точки во градењето на ЛГБТИ-движењето и активистичкиот глас на нехетеросексуалците.

Четвртиот Викенд на гордоста вклучи и настапи на исклучително популарните изведувачи од Бугарија и од САД: Борјана Роса и Вацајнал Дејвис, како и серија други помали настани. Овој настан беше посетен од повеќе од 500 посетители, што уште еднаш покажува дека македонското општество има интерес за настани од овој тип. Сепак, Викендот на гордоста беше игнориран од државните институции и од провладините медиуми. Единствено неколку странски амбасади во Република Македонија (Американската и Холандската) го одбележаа интернационалниот ден за борба против хомофобија и трансфобија со кревање знаме во боите на виножитото.

Коалицијата СЗПМЗ ги повикува државните институции и тела за човекови права да ја одбележат Неделата на гордоста и да ги потсетат граѓаните на нивната заложба за еднаквост и слобода на сите луѓе.

Коалицијата СЗПМЗ апелира до медиумите, а особено до МРТВ како јавен сервис да почнат да известуваат за овој настан што се смета за еден од најважните годишни настани за ЛГБТИ-заедницата.

АНЕКСИ

АНЕКС 1:

МАРГИНАЛИЗИРАНИТЕ ЗАЕДНИЦИ ВО ИЗВЕШТАИТЕ НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА, ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА ПРОТИВ РАСИЗМОТ И НЕТОЛЕРАНЦИЈАТА И КОМИТЕТОТ ЗА ЕКОНОМСКИ, СОЦИЈАЛНИ И КУЛТУРНИ ПРАВА НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

Извештајот на **Европската комисија за Република Македонија** во 2016 година се осврна кон прашањето за правата на ЛГБТИ-заедницата во Македонија, споменувајќи дека слабостите на спроведувањето на стандардите за човековите прва најмногу ги погодуваат маргинализираните групи, меѓу кои и ЛГБТИ. Европската комисија забележа дека е потребно да се преземат уште значителни напори за да се отстранат предрасудите кон ЛГБТ што се присутни во општеството и во медиумите. Комисијата повторно потсети дека нападите од 2012 година на ЛГБТИ Центарот за поддршка сè уште не се истражени.

За првпат во извештајот за Република Македонија, Европската комисија го забележа непостоењето третман за промена на полот и недостапноста на здравствени сервиси за транс-лица. Дополнително, Европската комисија ја истакна потребата од обуки за правата на ЛГБТИ-лицата за вработените во полицијата, обвинителството, судиите и здравствените работници. Што се однесува до ХИВ, Комисијата забележа дека е потребно да се

обезбедат соодветни финансиски средства за рана детекција на преносливи болести, забележувајќи го зголемувањето на тестирањето и мониторингот на ХИВ по зголемувањето на бројот на инфекции помеѓу мажи.

Во 2016 година, **Комитетот на Обединетите нации за економски, социјални и културни права** ги објави завршните согледувања по периодичниот извештај на Република Македонија. Во завршните согледувања, Комитетот се осврна на повеќе прашања важни за унапредување на правата на маргинализираните заедници.

Во однос на обезбедувањето бесплатна правна помош, Комитетот утврди дека граѓаните не си ги знаат своите права согласно Законот за бесплатна правна помош и таа не е достапна за сите поради строгите критериуми, препорачувајќи измени на Законот во насока на обезбедување пристап до правда за маргинализираните лица и обезбедување доволно финансии за програмите за бесплатна правна помош. Во однос на заштитата од дискриминација, Комитетот препорача измена на Законот за спречување и заштита од дискриминација, меѓу другото, и додавање на сексуалната ориентација и родовиот идентитет како основи за дискриминација, отстранување на хетеросексистичката дефиниција за брак од Законот, измени кај товарот на докажување и овозможување употреба на статистички податоци при докажување индиректна дискриминација.

Комитетот забележа дека Комисијата за заштита од дискриминација не е независно тело, и препорача измени во Законот со цел заострување на критериумите за избор на комисионери и осигурување соодветен буџет. Во однос на ЛГБТИ-заедницата, Комитетот искажа загриженост за стигматизацијата на ЛГБТИ-лицата во учебници и за несоодветната заштита во случаи на вознемирување и насилство. Комитетот препорача спроведување кампањи со цел намалување на стигмата кон ЛГБТИ, особено помеѓу полицијата, здравствените и социјалните работници, и соодветни истраги и прогон на сторителите на хомофобично и трансфобично насилство. Дополнително, Комитетот препорача државата да

обезбеди пристап за истополовите двојки до поволностите што се добиваат преку брачната заедница.

Во однос на сексуалното и репродуктивното здравје, Комитетот го препозна проблемот со отсуството на сексуално образование, а со тоа и достапноста на содржини за сексуално и репродуктивно здравје и права на младите. Препораката се однесува на подобрување на содржините во образованието за сексуално и репродуктивно здравје и воведување современи содржини согласно возраста на учениците и засновани врз човековите права.

Во однос на употребата на дрога, Комитетот изрази загриженост за зголемување на бројот на корисници на дрога, особено меѓу децата Роми. Отстранувањето на програмите за намалување штети од Националната стратегија за дроги (2014–2020), криминализацијата на личната употреба на коноп со измените на Законот за контрола на наркотични дроги и психотропни супстанции, како и необезбедувањето финансиски средства за превенција од употреба на дроги и намалување штети по заминувањето на Глобалниот фонд за СИДА, туберкулоза и маларија беа забележани од страна на Комитетот и се препорача нивно надминување.

Во 2016 година, **Европската комисија против расизам и нетолеранција** го објави извештајот од петтиот мониторинг круг на Република Македонија. Забележливо е дека извештајот, освен што се осврнува на расизмот, речиси во иста мера се осврнува на прашањето за хомофобијата и трансфобијата, сеопфатно анализирајќи ги состојбите со говорот на омраза и насилството од омраза кон ЛГБТИ-лицата. Извештајот говори за непрепознавањето на хомофобичниот и трансфобичниот говор и насилството од страна на надлежните институции, особено полицијата, која воопшто не ги препознава овие случаи како мотивирани од омраза, па затоа и не постојат официјални податоци. Во однос на хомофобичниот говор на омраза, извештајот ги има забележано случаите каде што и претставници на Владата и на Парламентот се служеле со говор на омраза. Насилството од омраза кон ЛГБТИ-заедницата, вклучително и

нападите на ЛГБТИ Центарот за поддршка и нападите на ЛГБТИ-активисти се забележани од страна на ЕКРИ.

Извештајот прави споредба помеѓу говорот на омраза кон ЛГБТИ и кон етничките малцинства, истакнувајќи дека за разлика од етничките малцинства, ЛГБТИ-луѓето немаат мрежа на политичка поддршка што ќе се застапува за нивите права и политички сојузници што ќе реагираат во ваквите случаи. ЕКРИ истакнува дека говорот на омраза, а некогаш и насилството на омраза поминува сосема неказнето како резултат на непостоење политичка волја, па дури има и случаи каде што воопшто не се започнати истрагите, што влијае мотивирачки кај сторителите, па во општеството се создава перцепција дека насилството кон ЛГБТИ-лицата е сосема прифатливо однесување.

Во однос на кривичната пријава што Коалицијата СЗПМЗ и Хелсиншкиот комитет ја поднесоа против Миленко Неделковски поради говор на омраза, ЕКРИ се надева дека обвинителството ќе покрене обвинение и препорачува кривично гонење во случајот. Извештајот зборува за хомофобичните и трансфобичните содржини во учебниците и недостигот од институционален одговор на овој проблем што граѓанските организации веќе подолго време го адресираат. Непријавувањето случаи на хомофобично и трансфобично насилство е проблем поради недовербата на ЛГБТИ-лицата во надлежните институции како резултат на стравот од непрофесионален третман и откривање на нивната сексуална ориентација и родовиот идентитет.

Во извештајот е нотиран и обидот за создавање уставни бариери за регулација на истополовите заедници. ЕКРИ смета дека непризнавањето на истополовите партнерства доведува до различни форми на дискриминација во областа на социјалните права и препорачува создавање правна рамка за признавање на истополовите партнерства. Извештајот го забележува и проблемот на непостоење третман за промена на полот, непостоење јасна регулација за покривањето на трошоците за промена на полот од страна на Фондот за здравствено осигурување и недостигот на јасни одредби за правна промена на полот во лични документи, што резултира со арбитарно одлучување кон барањата.

АНЕКС 2:

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЗАКОНОТ ЗА ЗАШТИТАТА НА ПРАВАТА НА ПАЦИЕНТИТЕ И ФУНКЦИОНАЛНОСТ НА МЕХАНИЗМИТЕ ПРЕДВИДЕНИ СО ЗАКОНОТ КАКО ПРЕДУСЛОВ ЗА ЗАШТИТА НА ЗДРАВСТВЕНИТЕ ПРАВА НА МАРГИНАЛИЗИРАНИТЕ ЗАЕДНИЦИ

Во текот на 2016 година, Коалицијата СЗПМЗ во соработка со Комисијата за унапредување на правата на пациентите на Град Скопје организираше обука за зајакнување на капацитетите на претставниците од комисиите за права на пациенти за работа со маргинализирани заедници. Уште во процесот на подготовка на обуката, сомнежите за нефункционирањето на Комисиите за унапредување на правата на пациентите станаа видливи. Освен Град Скопје, ниту една друга општина нема целосно функционална комисија за права на пациенти, а повеќето општини немаат ни основано комисији³². Како причини за неспроведување на Законот за заштитата на правата на пациентите можат да се наведат непостоењето политичка волја од страна на локалните власти, но и од страна

32 Само 25% од општините формирале Комисија за унапредување на правата на пациентите. Дополнително, само дел од веќе формираните комисији започнале со работа. (Извештај за спроведување на Законот за заштита на правата на пациентите со фокус на механизмите за заштита на правата на пациентите, ЕСЕ април 2013.)

на Министерството за здравство за имплементација на мерките од Законот.

Локалните власти од секоја општина имаат обврска да формираат Комисија за правата на пациентите, како тело составено од претставници на пациентите – членови на здруженијата на пациенти, двајца претставници од невладините организации што се занимаваат со човековите права и граѓанските иницијативи, двајца лекари од општината и тројца членови делегирани од советот на општината. Согласно Законот, локалните власти треба да обезбедат и соодветен буџет и простор за канцеларија на Комисијата за унапредување на правата на пациентите. Во општините каде што се основани комисиите, членовите се соочуваат со необезбедување буџет и простор од страна на општините, незаинтересираност на претставниците од советот да учествуваат во работата на комисиите, што резултира со неодржување седници и непепознатливост на комисиите од страна на граѓаните. Формирањето на комисиите согласно Законот е оставено на волјата на локалните власти, бидејќи не постојат казнени одредби во случаите на неосновање комисија. Претставниците на комисиите посочија и на неможноста на некои општини да основаат комисиии поради и така малите административно-технички и финансиски капацитети на помалите единици на локалната самоуправа, и предложија ново законско решение што ќе предвиди основање Комисии за унапредување на правата на пациентите на регионално ниво.

Освен локалните Комисии за унапредување на правата на пациентите, Коалицијата СЗПМЗ во давањето правна помош во случаи на повреда на здравствени права на маргинализираните заедници има забележано дека и другите механизми предвидени со Законот за заштита на права на пациенти се нефункционални или имаат ограничени капацитети. Законот предвидува обврска на секоја здравствена установа да назначи советник за заштита на правата на пациентите од редот на вработените во Министерството за здравство, за кој ќе овозможи достапна и лесно видлива канцеларија. Согласно последните податоци, Советници за заштита на правата на пациентите се назначени во 5 од вкупно 56 болнички здравствени установи. Министерството

за здравство, пак, има обврска да основа Државна комисија за унапредување на правата на пациентите и да назначи лице за заштита на правата на пациентите при Министерството за здравство, а согласно последните податоци, Министерството за здравство ја нема исполнето оваа обврска.

Со оглед на тоа дека Министерството за здравство, како најзасегнат орган, со директни надлежности за гарантирање на здравствените права и, поконкретно, правата на пациентите досега не ги исполнило обврските од Законот за заштитата на правата на пациентите, прашањето за спроведување на овој Закон од страна на локалните власти изгледа уште поневозможно.

Коалицијата СЗПМЗ апелира до Министерството за здравство да ги исполни обврските од Законот за заштитата на правата на пациентите, да ги основа предвидените механизми и да обезбеди соодветен буџет за нивно непречено функционирање. Коалицијата препорачува Министерството за здравство, во партнерство со засегнати граѓански организации, да преземе активности за застапување за формирање општински Комисии за унапредување на правата на пациентите и активности за запознавање на јавноста со правата на пациентите.

Издавач: Коалиција СЕКСУАЛНИ И ЗДРАВСТВЕНИ
ПРАВА НА МАРГИНАЛИЗИРАНИТЕ ЗАЕДНИЦИ

Автор: Влатко Деков, Драгана Дрндаревска, Елизабета Божиновска и Ирена Цветковиќ

Уредничка: Драгана Дрндаревска

Лекторка: Весна Костовска

Графичко уредување: Игор Делов

Печати: Датапонс Скопје

—

coalition.org.mk

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

342.726-055.3(497.7)"2016"(047)
342.726-058.17(497.7)"2016"(047)

СЕКСУАЛНИ и здравствени права на маргинализираните заедници : годишен извештај 2016. - Скопје : Коалиција
Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници, 2017. - 127 стр. ; 30 см

Фусноти кон текстот.
- Содржи и: Анекс

ISBN 978-608-65660-8-1

а) Маргинализираните заедници - Сексуални и здравствени права - Македонија - 2016 - Извештаи
COBISS.MK-ID 102930698

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Коалиција СЗПМЗ и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Цивика мобилитас, Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC) или организациите што ја спроведуваат.

